

T.C.
TARIM ve KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE TARIM

ve

**TARIMA HİZMET VEREN KURUMLARIN
TEŞKİLATLANMA SÜREÇLERİ**

MAYIS

2004

TARIM ve KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI	1
GİRİŞ	4
1. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA TARIM	5
1.1. Klasik ve Gelişme Döneminde Osmanlı Toprak Düzeni	5
1.1.1. Toprak Düzeninin Bozulması.....	9
1.2. Tanzimat Fermanı ve Cumhuriyete Kadar Yeni Toprak Düzeni	11
1.2.1. Tanzimat Dönemi Tarımsal Yapı.....	13
2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TARIM	14
2.1. 1923-1938 Yılları.....	14
2.2. 1939-1949 Şavaş ve Savaş Sonrası Yıllar	18
2.3. Plansız Dönem (1950-1959).....	21
2.4. I.Plan Dönemi (1963-1967)	23
2.4. II.Plan Dönemi (1968-1972).....	23
2.5. III. Plan Dönemi (1973-1978)	24
2.6. IV. Plan Dönemi (1979-1983)	24
2.7. V. Plan Dönemi (1985-1989).....	26
2.8. VI. Plan Dönemi (1990-1994)	27
2.9. VII.Plan Dönemi ve Günümüz	28
3. TARIMIN TEŞKİLATLANMASINDA TARİHSEL SÜREÇ	32
3.1. Tanzimat Dönemi.....	32
3.1.1. Tarım Bakanlığı'nın Kurulması	34
3.2. Meşrutiyet Dönemi	36
3.3. Cumhuriyet Dönemi	37
3.3.1. Cumhuriyet Dönemi Merkez Teşkilatında Organizasyon Çalışmaları.....	39
3.3.1.1. Ziraat İşleri Umum (Genel) Müdürlüğü	39
3.3.1.2. Veteriner Umum Müdürlüğü	40
3.3.1.3. Orman Umum Müdürlüğü	41
3.3.2. Günümüzde Tarım ve Köyişleri Bakanlığına Bağlı ve İlgili Hizmet Birimleri ve Tarihçesi.....	48
3.3.2.1. Atatürk Orman Çiftliği.....	48
3.3.2.2. Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM).....	49
3.3.2.3. Toprak Masulleri Ofisi (TMO).....	49
3.3.2.4. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü	51
3.3.2.5. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü	52
3.3.2.6. Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü	52
3.3.2.7. Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü	52
3.3.2.8. Tarımsal Üretimi Geliştirme Genel Müdürlüğü	53
3.3.2.9. Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü	53
3.3.2.10. Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü	54
3.3.3. Cumhuriyetten Sonra Kurulan Faaliyetleri Devam Etmeyen Kurumlar.....	55
3.3.3.1. Zirai Kombinalar İdaresi Kuruluşu.....	55

3.3.3.2. Türkiye Ziraî Donanım Kurumu Genel Müdürlüğü	55
3.4. Cumhuriyetten Günümüze Tarıma Hizmet Veren Diğer Kurumlar.....	56
3.4.1. T.C. Ziraat Bankası	56
3.4.2. Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK)	57
3.4.3 GAP İdaresi Başkanlığı	58
3.4.4. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ)	59
3.4.5. Tarım Satış Kooperatifleri	59
3.4.6. Ziraat Odaları ve Mesleki Örgütler	60
EK.1. Dönemler İtibari İle Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilat Yapısı.....	61
Kaynaklar	70

GİRİŞ

İlk insandan günümüze tarım sektörü, üretim faaliyetleri ve toprak mülkiyeti açısından bir çok evre geçirmiştir. Toplayıcılık ve avcılık ile başlayan tarımsal faaliyetler teknoloji ve bilginin kullanıldığı uzmanlaşmış planlı işletmeciliğe kadar bir çok değişim göstermiştir. Ortaçağda başlayan ferdi mülkiyetçilik, endüstri devrimi ve tarımda modern tekniklerin kullanılması, kooperatifleşme hareketleri, tarımsal üretim fazlalığından kaynaklanan sorunlar ve uluslar arası ticaret anlaşmalarının koyduğu kısıtlarla tarım tarihsel bir süreç yaşamıştır. Bu süreç tarımın birincil sektör olma özelliğini kaybederek devam etmektedir.

Tarım tarihi insanlık tarihi ile başlar. Bu nedenle tüm tarihsel kanıtlar üzerinde tarımın izi dolaşır. Ancak, bu izler bize sınırlı da olsa tarımın evrimsel gelişimi hakkında bilgi vermektedir. En yakın düzenli kayıtlara Osmanlı İmparatorluğu döneminde rastlanmaktadır.

Osmanlı imparatorluğundan günümüze tarım ve tarıma hizmet götüren kuruluşlar önemini daima korumuştur. Tüm ekonomik faaliyetlerin büyük oranda devletin kontrolünde olduğu Osmanlı İmparatorluğu döneminde, tarım da tamamen devlet kontrolü ile yapılmıştır. Ancak, kendi içinde oto kontrolü olan bu dönem tarımın teşkilatlanmasının başlangıcı olarak kabul edilebilir. Osmanlı döneminin tarımsal ekonomisini elinde bulunduran “Tımar Sistemi” bir çok eleştirisel yönleri olmasına rağmen tarımın organizasyon içerisinde yürütüldüğünü göstermektedir.

Osmanlıdan günümüze devlet yönetiminde tarım farklılıklar yaşamıştır. Tarım ve tarımda yer alan kurum ve kuruluşlar günümüze kadar farklı organizasyon şeması içerisinde yer almış ve çok sık aralıklarla değişikliklere uğramıştır. Görev dağılımı ve yetki karmaşası da bu değişikliklerle birlikte yaşanmıştır.

1. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA TARIM

14. yüzyıl ile birlikte 600yılı aşkın süre tarihte önemli bir yer almış olan Osmanlı İmparatorluğu'nda tarım ağırlıklı bir iktisadi hayat varlığını sürdürmüştür. Başlangıçta konar göçer bir hayat yaşayan toplum imparatorluğun gelişmesi ve idari düzenin yerleşmesi ile yerleşik hayata geçmiştir.

Tüm sanayi öncesi toplumlarında görülen ortak özellik imparatorlukta da yaşanmıştır. Osmanlı döneminin sosyal, kültürel ve ekonomik tarihi hakkında bilgi veren Tahrir Defterlerindeki kayıtlar nüfusun %80-90'ının tarımsal faaliyetlerden gelir elde ettiğini göstermektedir. Bu tür istatistiklerin hangi yıllarda tutulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, imparatorlukta mevcut ve potansiyel vergi nüfusunun belirlenmesi için 14. yüzyılda defter tutulmaya başlandığı ileri sürülmektedir (Öz, 2000a).

1520-1530 yılları arasında da tahriri defterlerinden elde edilen bilgiler de tarım nüfusunun yüksekliği hakkında bilgi vermektedir (Öz, 2000b).

1.1. Klasik ve Gelişme Döneminde Osmanlı Toprak Düzeni

Klasik Osmanlı döneminde (15 ve 16. yüzyıl) çiftçiler sahip oldukları üretim aracına göre adlandırılmış ve buna göre katagorilere ayrılmıştır. Köylüler tasarruflarındaki arazi büyüklüğüne göre çift, nîm çift, bennâk, caba, mücerred gibi sınıflara ayrılarak vergilendirilmişlerdir (Öz, 2000b).

İmparatorlukta tarımsal faaliyetler büyük ölçüde devletin kontrolü altında devam etmiştir. Devlet mülkiyetine dayalı bu toprak sistemine *mir-i arazi* denilmektedir. Mir-i arazi rejiminde toprağın çıplak mülkiyet hakkı devlete aittir. Mir-i arazi rejiminde doğrudan yönetim tarafından oluşturulmuş ve hiyerarşik bir mülkiyet sıralaması getirilmiştir. Buna göre toprakta en büyük pay sahibi olan padişaktır. Bunu, sadrazam, vüzara, ümera, beylerbeyi, sancakbeyi ve askeri görevler için dirlik verilen sipahiler izlemektedir (Gürbüz, 1989).

Köylü ırsi ve ebedi kiracı olarak toprağı işlemektedir. Köylü topraktaki tasarruf hakları karşılığında devlete vergi ödeme yükümlülüğüne sahip olmuştur. Bu vergilerin toplanması makam ya da kişilere belirli görevler karşılığında bırakılmıştır. Bu kişiler *sahibi-i arz* olarak anılmıştır. Fethedilen topraklar mir-i rejim uyarınca dirliklere ayrılıp buralarda sahibi-i arz'lar görevlendirilmiştir. Sahibi-i arz, bu görevleri karşılığında devlete silahlı asker (cebeli) yetiştirmek, donatmak ve gerektiğinde savaşa katılmakla mükellef olmuşlardır (Dinler, 1996). Osmanlı mir-i rejimi 3 farklı toprak sistemini içinde barındırmıştır.

1. Has

Geliri 100.000 akçeden fazla dirlikler olup üst düzeydeki idarecilere tahsis edilmişlerdir. Has sahipleri tıardan farklı olarak her beş bin akçe için 1 asker hazırlamakla yükümlü olmuşlardır. Has göreve bağılı olarak verildiğı için sahipleri de sık sık değışmiştir.

2. Zeamet

Geliri 20.000-100.000 akçe arasında olan ikinci derecedeki emirler, beyler ve sancak beylerine verilen dirliklerdir. Zeamet sahipleri (zaim) de her beş bin akçe için 1 asker hazırlamakla yükümlü olmuşlardır. Tımar sahipleri gibi topraklar çok sınırlı bir şekilde ve küçülerek izinle babadan oğula geçmiştir.

3.Tımar

Ekonomik açıdan toprakları rasyonel bir şekilde işleterek hububat üretiminin ara verilmeksizin sürdürülmesini amaçlayan tımar sistemi Osmanlı tarımının temelini oluşturmuştur (Yücel, 1997). Bu sistem, Selçuklu toprak düzeni olan “askeri ikta” sistemini esas almıştır. İkta sistemi Hz. Ömer zamanında istila sonucu sahipsiz kalan toprakların devlete vergilerinin ödenmesi şartı ile şahıslara verilmesi yöntemi ile başlamıştır (Dinler, 1996).

Tımar sistemi, bilindiğı gibi, devletin birtakım gelirlerini hizmet karşılığında dirlik sahibi denilen ve genellikle askeri ve idari görevler yüklenen

kişilere verilmesine dayanmaktadır. Tımar geliri 3.000-20.000 arasında olan dirliklerdir. Daha çok savaşta yararlılık gösteren askerlere ve sipahilere sürekli toprakların başında durma zorunluluğu ile tahsis edilmiştir. Tımarlı sipahiler her üç bin akçe karşılığında bir asker besleme, donatma ve savaşa hazırlama yükümlülüğünde olmuşlardır.

Devlet tımar sistemi ile vergi gelirlerini toplamak için büyük bir mali örgüt kurup bunun devamını sağlama yükümlülüğünden kurtulmuş, aynı zamanda vilayetlerde düzeni sağlamış ve savaşlar için de büyük bir askeri güç oluşturmuştur. Merkezi yönetim anlayışına sahip Osmanlı sistemi açısından, bu düzenin sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi, tımar sistemine tabi topraklardan sağlanacak vergilerin doğru tespit edilmesine bağlı olduğu için kayıt sistemine ihtiyaç duyulmuş ve tahrir defterleri oluşturulmuştur. Devlet bu yolla, vilayetlerdeki vergiye tabi olacak nüfusu ve tahmini vergi gelirlerini tespit etmiştir. Tahrir, tımar sisteminin yürürlükte olduğu sancaklarda uygulanmıştır. Tahrir defterleri bir çok tarih araştırmacısı tarafından, Osmanlıların “klasik devri” denilen asırlarda, tımar sistemini uyguladıkları bölgelerde, vergi mükelleflerine ait çeşitli bilgileri (ki bazen vergiden muaf kişiler de kaydedilmiştir), bunların yaşadıkları yerlerden toplanması beklenen vergileri, bu vergilerin hangi kişi veya kurumların tasarrufunda bulunduğunu tespit eden ve genelde sancak esasına göre düzenlenen resmi belgeler olarak tanımlanmaktadır (Öz, 2000a).

Tımar sisteminde toprak sınırlı da olsa küçülerek babadan oğula geçebilmiştir. Bu da batı toplumlarında yaşanan ve bir sınıf farkı yaratan derebeylikten farklı olduğu için uzun süre sistemin işlemesine olanak sağlamıştır.

Mir-i arazi sistemi, köylüyü her türlü doğal ve toplumsal tehlikeler karşı da koruyan bir sistem olmuştur. Toprağı kiralayan ve işleyen çiftçiye de (reaya) tanınan haklar Osmanlı toprak düzeninde en önemli konulardan biri olmuştur.

Tımarından memnun olmayan bir reaya şikayet etme hakkın sahip olmuştur. Bir reayanın ölümünde toprak belirli önceliklere göre mirasçılarına belirli bir ölçeğin altına düşürülmeden yada genişletilmeden devredilmiştir. Ancak, köylünün toprağını terk edemez yükümlülüğü ile bir anlamda özgürlüğü sınırlandırılmıştır, terk ettiğinde ise geri getirilmiştir.

Aynı zamanda toprağını nadas dışında 3 yıl üst üste işlemeyen çiftçiden “çift bozan” veya “leventlik akçesi” adı altında toprağın boş kalmasından doğan zararları ödemek için vergi alınmıştır.

Köylüye verilen arazi parçalanamaz olduğu gibi bir çiftçi ailesinin geçimini sağlayacak miktarda tutulmuştur. Osmanlı kanunnamelerine göre büyüklük toprağın yetiştirme kabiliyetine göre değişmek üzere verimli yerlerde 60-80, orta verimli yerlerde 80-100 ve kıraç yerlerde ise 100-150 dekar olarak sınırlandırılmıştır. Arazi kullanımına karşılık toprağın verimliliği de dikkate alınarak elde edilen üründen 1/10 ile 1/50 arasında aynı “aşar/öşür” vergisi alınmış ve her yıl 33-36 akçe arasında değişen “çiftçi akçesi” adı altında devlete arazi kiralamadan dolayı vergi ödenmiştir. Bunların dışında pazarda satılan mallardan “baş”, topraksız veya az topraklı çiftçilerden *bennak* adı ile vergiler de alınmıştır (Demirci ve Özçelik, 1990).

En önemli ürünler tahıllar olmuştur. Tahrir defterleri üzerinde yapılan araştırmalara göre toplam üretimin %90'ını aşan bir oranda tahıl ürünleri üretildiği saptanmıştır (Öz, 2000b). Bu dönemde yasak olmasına rağmen özellikle Mısır, Venedik ve Trakya'dan yapılan buğday ihracatından yüksek kazanç sağlandığı belirlenmiştir. Pirinç, pamuk, kendir, kenevir ve tütün önemli pazar oluşturan ürünler olmuştur. Ayrıca sebze tarımı, özellikle koyunculuk ve başta bağcılık olmak üzere meyve yetiştiriciliği de önde gelen tarımsal faaliyetler arasında yer almıştır. Bağcılığın ve meyveciliğin gelişmesindeki nedenlerin başında bu alanların yetiştiricilik gereği çift ile çevrilmesinden doğan mir-i arazinin mülk araziye dönüştürülmesidir. Çiftçi arazisine bu amaçla yaptığı

yatırım ile araziyi imar ederek mülk hakkını elde etmiştir (Demirci ve Özçelik, 1990). Meraların geniş olması, et tüketiminin fazla olması, deri işleme sanatının yaygın olması ve geleneksel yaşam tarzının devamlılığı ve geçimlik üretim yapan çiftçilerin varlığı koyuncululuğun artışıdaki temel etkenler olmuştur.

1.1.1. Toprak Düzeninin Bozulması

Toprak rejiminin Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişmesinde rolü önemlidir. Mir-i arazi sistemi ile yetiştirilen büyük bir askeri güçle uzun yıllar üç kıtada hüküm sürmesini sağlamıştır. Ancak, duraklama dönemi ile de toprak düzeni yani mir-i arazi düzeni bozulmaya başlamıştır. Rejimin bozulması birbiriyle ilişkili nedenlere bağlı olmuştur.

Tarım ürünlerinin fazlası devletçe alındığı için bu işleyişi bozacak ve toplumsal gelişimi hızlandıracak hiçbir çabaya izin verilmemiştir. Kominal olan bu yapı değişime ve yeniliğe dirençli bir yapıya dönüşmüştür (Gürbüz, 1989).

Öte yandan geniş topraklara sahip Osmanlı da devam eden seferler nedeni ile ordu yorulmuştur. Modern olmayan tekniklerinin kullanılması da savaşta önemli yenilgilere ve fetihlerden gelen ganimetlerin azalmasına neden olmuştur. Dağınık ve birbirinden habersiz olan Osmanlı ordusu için bu tekniklerin kullanılması kısa sürede mümkün olmamıştır. Bu nedenle, ordunun yeniden düzenlenmesi yoluna gidilmiştir ve kapı kulu askerleri artırılmıştır. Ancak, bu artış askerlerin harcamasını da artırdığı için yeni gelir kaynakları arayışına yöneltmiştir. Ordunun ateşli silahlar ile tanışması tımar sahiplere olan ihtiyacı da azalmıştır. Bu nedenlerle daha az önemli olan tımarlar sipahilerden alınmış ve ihale yöntemi ile *mültezim* adı ile anılan kişilere devr edilmiştir. Mültezimler, daha çok kar elde etmek amacı ile padişaha ihalede ödedikleri götürü usulü vergiden daha fazlasını reayadan almak için her türlü baskıyı uygulamış ve köylünün yoksullaşmasına neden olmuştur. İlk olarak 3 yıllık dönemler için ihale edilen dirlikler daha sonraları nüfuzlu kişilere 10 yıl hatta ömür boyu peşin, kira, açık artırma ile devredilmiştir. Bu uygulama eski küçük işletmeleri

feodal bir yapıya dönüşmenin başlangıcı olmuştur. 16 yüzyılın ortalarına kadar 150-200 bin arasında olan cebeliler yüzyılın sonuna doğru 8 bine düşmüştür (Dinler, 1996). Askeri sistem toprak sisteminden beslenmesi bu hızlı düşüşü yaratmıştır.

Genişleyen imparatorlukla birlikte artan nüfus, fetihlerin durması ile istihdam sorunu yaşatmaya başlamıştır. Bu sorunla karşı karşıya olan nüfus belirli büyüklükteki çiftliklere dağıtılmış ve sürekli vergi artışı ile yoksullaşan köylüyü giderek yoksullaştırmıştır. Mültezimlik tarımda modernleşmesini engellemiş, haberleşme ve ulaşım olanaklarının yetersizliği de eklenince çiftçi içe dönük üretime yönelmiştir (Tokgöz, 1995). İdari ve siyasi bozulmalarla ekonomik sıkıntılar aynı dönemde yoğun olarak yaşanmaya başlamıştır. Bu idari bozukluk kapı kulu askerlerinin dahi dirlik sahibi olması ve devlet kademesinde rüşvetin yaygınlaşmasına neden olmuştur. Geçim sıkıntısı içinde olan ve yüksek vergi ile daha zor duruma düşen köylü, tefecilere yönelmiştir. Borçların ödenememesi de toprağın tefeciye devredilmesi sonucunu doğurmuştur (Demirci ve Özçelik, 1990). Ayrıca, rüşvet ve bürokratik baskılar büyük ve verimli arazilerin belirli kişiler elinde toplanmasına neden olmuş ve hepsine ortak olarak “*ayan*” denilen yeni toprak sahipliği (mültezim, mütesellim, toprak ağası vb) ortaya çıkmıştır.

Öncelikle Avrupa’da toprak düzeninin ferdi mülkiyete geçmesi ile modern tekniklerin kullanılması gelir artışını sağlamıştır. Ekonomik üstünlük birçok avantajı da sağlamıştır. Tarım dışı faaliyetlerin gelişmesi, tüm alanlarda teknolojinin kullanılması mümkün olmuştur.

Gelişen ticaret yolları Akdeniz’in dolayısı ile Osmanlı mülkünün gelirini geriletmiş, Avrupa’da yaşanan enflasyon Osmanlı İmparatorluğunu ucuz gıda maddesi ve hammadde ithal edilen bir pazar durumuna dönüştürmüştür. Bu da batıya hammadde üreten bağımlı bir yapı ortaya çıkarmıştır (Gürbüz, 1989).

III. Selim, II. Mahmut ve Abdülmecit'in ıslahat denemeleri de sonuçsuz kalmıştır.

1.2. Tanzimat Fermanı ve Cumhuriyete Kadar Yeni Toprak Düzeni

Giderek belirli kişilerin ellerinde toplanan tımar sahipleri güçlerini de artırmışlardır. Bu da padişahlık makamı için bir tehlike olmaya başlamıştır. Merkezi idarenin de zayıfladığı bu dönemde ayanlar köylüye iyi davranmadıkları gibi ödemekle yükümlü oldukları vergileri de ödememişlerdir. 1808 yılında ayanlar II. Mahmut'a "*sened-i ittifak*" imzalatmış ve daha da güçlenmişlerdir. Bu ittifakla ayanlar, vergi imtiyazlarını ve irsi hükümranlıklarını kabul ettirmişlerdir. 1812 yılından sonra II. Mahmut geniş bölgelerde hüküm süren bu ayan sınıfını ortadan kaldırmayı başarmış ancak köy ağaları daha dağınık yarı feodal unsurlar olarak varlıklarını günümüze kadar sürdürmüşlerdir (Dinler, 1996). Bitlis ve Diyarbakır'da 51 dekar ve daha büyük toprağı işleyenler egemen olurken, Batı Anadolu'da ise işletme büyüklükleri küçülmüştür (Tokgöz, 1995).

Gerileme dönemi ile birlikte toprak düzeni de yenilenemeyince tımar sistemi de Tanzimat Fermanı (1839) ile kaldırılmıştır. Bu yıldan sonra mültezim uygulaması sona erdirilmiş ve vergilerin devlet görevlileri tarafından alınması kabul edilmiştir. Ancak bu da beklenen başarıyı gösteremediği için 1841 yılında yeniden mültezim uygulamasına geçilmiştir. Tanzimat yıllarında özel mülkiyet haklarının uygulanması büyük çiftliklerin oluşmasına da neden olmuştur. 1847 yılında çıkarılan bir tebliğ de toprak parçalanmasının ilk adımı olarak tarihe geçmiştir. Bu tebliğ de toprağın miras yolu ile yalnızca babadan uygun olan oğula geçmesi kaldırılmış ve kız evlatların da mirastan pay alması kabul edilmiştir. Böylece topraklar parçalanarak daha da küçülmüş, optimum sınırların altında kalmıştır. Bu küçülmeye verim artırıcı tarım tekniklerinin kullanılmaması da eklenince tarımsal gelir giderek düşmüştür.

Bu tehlikeler karşısında 1858 yılında Ahmet Cevdet Paşa, Mehmet Rüştü Paşa, Arif Bey ve Tahsin Bey'den oluşan bir kurul tarafından arazi kanunnamesi çıkarılmıştır. Kanunname eski kanunnameler, fetvalar, gelenek ve göreneklerden hareket ederek hazırlanmış (Demirci ve Özçelik, 1990) olsa da ilk ciddi ve ayrıntılı toprak kanun çalışması olmuştur. Kanun 138 maddeden oluşmuştur ve ülke toprakları 5 gruba ayrılmıştır (Dinler, 1996).

1. Mülk Topraklar (Araziyi Memluke): Tasarrufu ve geliri tamamen mülk sahibine ait olan topraklardır;

- ✓ Köy ve kasaba içinde ve civarında olan yarım dönümü geçmeyen topraklar
- ✓ Mir-i araziden satın alınan topraklar
- ✓ Öşürlü arazi: Savaşı kazanan müslümanlara bırakılan ve öşür adında vergilendirilen mülk niteliğindeki topraklardır.
- ✓ Haraçlı arazi: Savaşı kaybeden hıristiyan halka öz mülk niteliğinde bırakılan topraklardır. Ayni ve nakti vergi yükümlülükleri vardır.
- ✓ Mevat araziden ihya edilen topraklardır.

2. Mir-i Topraklar: Çıplak mülkiyeti devlete ait olan ve reayanın işlediği, devlet adına mültezimlerin vergi topladığı topraklardır.

3. Vakıf Toprakları: Mülk topraklar özelliğini taşıyan ancak, tüm gelirleri dini amaçlı olan ve mülkiyet ile ilgili her türlü değişiklikler hapsedilmiş topraklardır.

4. Kamu Toprakları: Kamunun ya da belirli bir köy/kasaba halkının ortak kullanımına verilmiş, pazar, panayır, mera, yaylak, kışlak gibi mülkiyet ya da tasarruf hakkına sahip olunmayan topraklardır.

5. Ölü Topraklar: Tasarrufu kimsede bulunmayan çorak, dağlık ve ormanlık topraklardır.

1858 arazi kanunnamesine göre mir-i toprakların mülkiyeti devlette tasarruf hakkı da köylüye verilmiştir. Kanunname köylüye topraktan yararlanma hakkını devretmeyi de mümkün kılmıştır. Böylece mir-i toprakların özel mülkiyete geçişi de başlamıştır. Ayrıca, daha önce tasarruf hakkı dirlik sahibi tarafından dağıtılırken kanun ile bu görev mal memurlarına devredilmiştir.

1874 yılında tapu örgütü kurulmuş ve 1911 tarihinde de çıkarılan kanun ile köylünün tasarrufunda bulunan mir-i araziye ipotek edilebilir, borç karşılığı satılabilir hale getirilmiştir. Bu kanunlar ile Cumhuriyet öncesi özel mülkiyeti getirmiş ancak adil olmayan bir toprak düzeni oluşmuştur. 1913 yılında derlenen bilgilere göre çiftçi ailelerinin %5 toprakların %65'ine sahip iken, çiftçi ailelerinin %8'ini oluşturan 80.000 ailenin de topraksız olduğu belirlenmiştir (Dinler, 1996).

1.2.1. Tanzimat Dönemi Tarımsal Yapı

19. yüzyılın 2. yarısından itibaren Osmanlı İmparatorluğunda dış ilişkiler artmış ve yeni üretim faaliyetleri için ilk girişimler başlamıştır (Demirci ve Özçelik, 1990). İlk olarak şeker pancarı üretimi için çabalar başlamış ancak 1913 yılına kadar başarılı olunamamıştır. 1913'de ıslah edilmiş şeker pancarı tohumları ithal edilerek Bursa, Çanakkale, Elazığ, Sivas, Ankara ve Şam'da denemeler başarılı sonuçlandığı için üretime başlanmıştır. Ancak, önceki yıllarda başarısız olan şeker fabrikasının kurulması cumhuriyet dönemine kadar mümkün olamamıştır.

1861 ve 1862 yılları pamuk tarımı teşvik edilmiştir. Ancak dokuma sanayinin gelişmemiş olması diğer ülkelerle rekabet şansını azaltmış ve yalnızca ham pamuk ihracatı yapılarak gelir sağlanabilmiştir. Pamuk veriminin geliştirilmesinde önce İngilizler sonra da Almanlar etkili olmuşlar ve ticaret yetkilerini ellerinde tutmaya çalışmışlardır (Tokgöz, 1995).

1862 yılında yine ipek üretiminin artırılması için dutluk alanlara yönelik muafiyetler benimsenmiş ve ipek ihracatı yapılmaya başlanmıştır.

İhracat şansı olan ürünler için çeşitli teşvikler yapılmıştır. Önemli ihracat ürünleri arasında olan tütün ekim alanları bu dönemde 4 kat artış göstermiş ve 8 bin hektara yükselmiştir. Yine, incir ve üzüm üretiminde de 2 kata varan artış sağlanmıştır.

Tanzimat fermanı ile teşvik edilemeye başlanan diğer bir ürün de merinos yetiştiriciliği olmuştur. Ancak, kapütülasyonlarla iç pazar gümrüksüz ithal mallar açık olduğu için üreticiler rekabet edememiş ve bu üretim dalından beklenen sonuç yeterince alınamamıştır.

Kapütülasyon altında olan ülke, 1878-1913 yılları arasında her yıl ortalama 75 bin ton un, 65 bin ton pirinç ve 10 bin ton buğday ithal etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle her yıl yaklaşık 12 milyon altın lira ödenmiştir (Tokgöz, 1995).

Bu dönemde alt yapı yatırımları için de adımlar atılmış, bir kısım sulama çalışmaları tamamlanmış fakat, savaş nedeni ile önemli olan bazı nehir ıslahı çalışmalarına başlanamamıştır.

Üreticiye tohumluk dağıtılması, üreticinin kredilendirilmesi çalışmaları, tarım okullarının açılması gibi atılımlar da bu yıllarda başlamıştır.

2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TARIM

2.1. 1923-1938 Yılları

1932 yılına kadar 1. Liberal dönem olarak kayıtlara geçen bu yıllarda özel girişimciliğin özendirildiği yıllar olmuştur.

1923 yılında Atatürk Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti Başkanı sıfatı ile yayınladığı beyannamede aşağıdaki maddelerle tarıma yer verilmiştir (Demirci ve Özçelik, 1990);

- ✓ Aşar usulünde halkın şikayetçi olduğu ve mağdur kaldığı hususlar ıslah edilecektir.

- ✓ Tütün tarımı ve ticareti, milletin en yüksek faydayı temin edeceği şekilde düzenlenecektir.
- ✓ Maliye çiftçilere, sanayicilere, ticaret ile uğraşanlara kolaylıkla borç verebilecek şekilde ıslah edilecektir.
- ✓ Ziraat Bankasının sermayesi artırılacak ve çiftçilere daha kolay ve daha fazla yardım edebilmesi temin olunacaktır.
- ✓ Ülke çiftçileri ile büyük ölçüde tarım makinaları ithal edilecek ve çiftçilerimizin tarım alet ve makinalarından kolaylıkla yararlanmaları sağlanacaktır.
- ✓ Ormanlarımızdan fenni gelişmeye uygun bir şekilde istifadeyi, hayvanlarımızın ıslahını sayılarını artırıcı tedbirlerin alınmasını düzenleyen esaslar ortaya konacaktır.

Yine dönemin iktidar programında da tarım ve tarım politikalarına yer verilmiştir.

Bu dönemde en önemli ilk adım Türkiye ekonomisinin gelişmesi ve güçlenmesi için yapılması gerekenleri tartışmak üzere toplanan 1923 İzmir İktisat Kongresidir. Kongreye her kazadan 3'ü çiftçi olmak üzere 1135 kişi davet edilmiştir. Kongrede alınan karar şöyledir;

1. Reji idaresinin kaldırılması ve yabancıların elinde bulunan içki ve tütün teklinin yerli halka verilmesi
2. Aşar vergisinin kaldırılması
3. Lüks ithalattan kaçınılması
4. Yerli üretimin geliştirilmesine çalışılması
5. Yabancı sermayenin ülke gelişmesine katkısı göz önünde bulundurularak izin verilmesi
6. Kapitülasyonların kaldırılması
7. Hayvancılığın geliştirilmesi

8. Banka kurulmasının teşviki

9. Devlet memurları ve askerlerin ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanması.

Kongrede çok hızlı ve acele kararlar alındığı için beklenen başarı sağlanamamış ancak, milli bir ekonomi politikasının gereği ve önemi açık olarak ortaya konulmuştur (Tufan, 1997).

Tarım sektörü açısından en önemli değişiklik 17 Şubat 1925 tarih ve 552 sayılı kanunla “aşar vergisi”nin kaldırılması olmuştur. Verginin kalkması devlet gelirinin $\frac{1}{4}$ oranında azalmasına neden olacağı için pazara sunulan ürünlerden yerel yada piyasa fiyatı üzerinden %8-10 oranları arasında değişen vergi alınması öngörülmüştür (Dinler, 1996).

1926 yılında medeni kanun kabul edilmiş ve toprak üzerindeki özel mülkiyet yasalarıyla çerçeveselendirilmiştir.

Mir-i arazinin bir grubu olan vakıf toprakları da 1935 yılında çıkarılan bir kanun ile tasfiye edilmiştir. Bu uygulama geniş ve verimli vakıf arazilerinin zengin zümreler elinde toplanmasına neden olmuştur. 1945 yılında çıkarılan “çiftçiyi topraklandırma kanunu” ile de vakıf arazilerinin tümünün kamulaştırılarak çiftçiye dağıtılması çalışmaları başlamıştır. Bu dönemde topraksız köylüleri topraklandırma çalışmaları yapılmıştır. 1923-1938 yılları arasında 3,7 milyon dekar arazi dağıtılmıştır. Devlet eliyle dağıtılan toprakların yanı sıra meraların da istilası söz konusu olmuş ve mera arazilerinde 39,2 milyon dekar azalma meydana gelmiştir. Devlete ait toprakların $\frac{1}{10}$ 'u resmi olarak dağıtılmıştır. Resmi olarak dağıtılan toprakların büyük bir oranı göçmenlere verilmiştir. Toprak kanundaki bu adaletsizliği düzeltmek için 1935 yılında çalışmalar başlamış ancak Atatürk'ün ölümü ve II.Dünya savaşı ile sonuçsuz kalmıştır (Dinler, 1996).

Bu dönemde tarımsal istatistiki bilgi 1927 yılında yapılan Ziraat Sayımı sonuçlarından elde edilmiştir. Buna göre, toplam nüfus 13,6 milyon, kır nüfusu 10,3 milyondur (Anonim, 1990). Çiftçi ailesi sayısı da 1.751.239'dur (Demirci ve Özçelik, 1990). İlkel, kapalı ve ağalık sistemine dayalı bir tarımsal sistem hakim olmuştur.

Toprak mülkiyetinde dağılım adaletsiz olmuştur. Bu döneme ait kesin kayıtlar olmamakla birlikte 1938'de 35 ilde yapılan ve genelleştirilen bir anket çalışmasına göre nüfusun %25'i, toprakların %14'üne sahip olduğu bulunmuştur. Büyük mülklerin ancak %5-10'u tarla olarak kullanılmıştır. Ekilen topraklar genellikle ortakçı ve yarıcı statü ile topraksız köylüler tarafından basit teknolojiler kullanılarak işletilmiştir. Nüfusun ihtiyaç duyduğu gıda maddeleri geri teknolojinin kullanılması, karayollarının yetersizliği ve büyük şehirlere ulaşımın maliyetli olması nedeni ile yeterince karşılanamamış ve zaman zaman bazı gıda maddeleri ithal edilmiştir. 1923'de tarım ürünleri ithalatı %27 iken alınan bir dizi önlemlerle 1928'de %18'e düşürülmüştür (Dinler, 1996).

1929 dünya ekonomik krizi ile tarımsal ürünlerin ve hammaddelerin ihraç fiyatı düşmüştür. Devletçilik politikasının benimsenmesi bu dönemde başlamıştır. 1934'de tüketim mallarının üretimine ve ithal ikamesine dayanan 1. Sanayi Planı hazırlanıp uygulamaya konulmuştur. Bu plan ile tarım kesimini içeren mevcut gıda ve dokuma sanayi tesislerinin genişletilmesi ve gerekli olduğu takdirde yenilerinin yapılması, yatırım ve ara malı üreten sanayilere öncelik verilmesi benimsenmiştir. Tarımda makinalaşmanın başlatılması için devlet bu alanda da girişimlerde bulunmuştur (Anonim, 2003). 1932 yılından itibaren tahıl fiyatları desteklenmeye başlanmış ve ilgili bir kurum olarak da 1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuştur.

Lozan Antlaşması hükümlerine göre yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, dış ticaret alanında 1929 yılına kadar Osmanlı Dönemi'nde (1.9.1916 tarihli) belirlenen spesifik Gümrük Tarifelerini uygulamıştır. Ancak, Gümrük

Tarifelerindeki Gümrük Resmi miktarlarına katsayı uygulanarak vergi alınması yoluna gidilerek Gümrük Resmi konsolide edilmiştir. Lozan Anlaşması'nın bu hükümleri nedeniyle yeni cumhuriyetin ve onun yöneticilerinin "ulusal ekonomi" yaratma amaçları doğrultusunda kararlar alması engellenmiştir. İlk kez 1929 yılında ulusal bir gümrük tarifesi uygulanmaya başlanmıştır.

1923 yılına göre 1933 yılında; hububat ekim alanlarında %9, bakliyat ekim alanlarında %17, şekerpancarı ekim alanında %205, patates ekim alanında %39 artış olmuşken, bu ürün ve ürün gruplarındaki üretim artışı ise hububatta %63, bakliyatta %72, patateste %47 ve şekerpancarında %2700 olmuştur. Bu dönemde zor şartlara rağmen geçimlik üretimden pazara dönük üretimin ilk sinyalleri verilmeye başlanmıştır. Cumhuriyetin ilk on yılında tarımın milli gelir içindeki payı sabit fiyatlarla çok az değişmiştir. 1923 yılında %43 olan tarımın payı 1933 yılında %41,5'e düşmüştür. Yine bu dönemde tarım sabit fiyatlarla yaklaşık %100 gelişme göstermiştir (Yeni ve Dölekoğlu, 2003).

1923 yılında ihracat 50.8 milyon dolar, ithalat ise 86.9 milyon dolar iken bu rakamlar 1930 yılında sırasıyla 71.4 ve 69.5 milyon dolar düzeyine yükselmiştir. Bu dönemde 1930 yılı hariç olmak üzere tüm yıllarda dış ticaret dengesi sürekli açık vermiştir. İhracatta tarımın payı %86 olarak gerçekleşmiştir.

2.2. 1939-1949 Şavaş ve Savaş Sonrası Yıllar

II. Dünya savaşına katılmamamıza rağmen orduya 1 milyon asker çağırılmış ve bu da genç tarım nüfusunu topraktan uzaklaştırmıştır. Azalan tarımsal iş gücü tarımsal üretimi olumsuz etkilemiş ve bazı ürünlerde kıtlık yaşanmıştır. Artan gıda darlığını gidermek için devlet boş ve uzun yıllar işlenmemiş alanları tarıma açmış ve 1942 yılında buğday kombinaları kurarak halkın ve ordunun ihtiyacı olan ürünleri üreterek karşılama yoluna gitmiştir. Üreticiye ürünlerini devletin belirlemiş olduğu düşük fiyattan satma zorunluluğu getirilmiş ancak ürünler karaborsa olarak satılmaya başlanınca fiyat üzerindeki baskı kaldırılmıştır. Serbest piyasada belirlenecek olan fiyatların aşırı

yükselmesi ile 1943-1945 yılları arasında Toprak Mahsulleri Vergisi adı altında vergi getirilmiş ve oran %10 olarak belirlenmiştir. Savaş yılları milli gelirde %20 gerilemeye neden olmuştur. 1939-1945 döneminde sabit fiyatlar ile kişi başına GSMH yılda %0,9 gerilemiştir. Bu dönemde sabit fiyatlarla milli gelir yaklaşık %51, tarım ise %57 oranında büyümüştür. 1945 yılına göre 1933 yılını kıyasladığımızda ise genel ekonomide yaklaşık %2'lik düşüşe rağmen tarımdaki düşüş %7 civarında olmuştur. Bu dönemde tarımın milli gelirdeki payı yine %39 ile %43 arasında değişmiştir. 1935 yılına göre 1945 yılında kırsal alanda yaşayan nüfusta %1 oranında düşüş olmuş ve 1945 yılında kırsal alanda yaşayan nüfusun payı %75 olmuştur (Yeni ve Dölekoğlu, 2003).

Ekonomik sıkıntılar devletin merkez bankasından borçlanmasına neden olmuştur. Merkez bankası karşılıksız para basarak emisyon hacmini artırmış ve fiyat enflasyonu Türkiye tarihinde ilk kez bu dönemde ortaya çıkmıştır. Enflasyonu engelleyebilmek için 1948 yılında Milli Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunda enflasyon artışını beklendiği gibi durduramamıştır.

Bu kanuna göre;

1. Hükümet, sanayi ürünlerinde hangi malın ne miktarda üretileceğini belirleyecektir.
2. Yatırımlar izin ile yapılacak ve hükümet denetimi altında olacaktır.
3. Devlet gerekli gördüğü takdirde sanayi tesislerine el koyabilecektir
4. Üretim deseni ve miktarı devletçe belirlenecek ve 500 hektardan büyük araziye bedelini ödemek koşulu ile devlet el koyabilecek
5. Devlet ihtiyaç maddelerine bedelini ödemek koşulu ile el koyabilecek
6. İç ticaret fiyat kontrol sistemi kurulacaktır.

Savaş ve ekonomik kriz nedeni ile geleneksel ihraç ürünleri satılmadığı için yüksek stoklara neden olmuştur. Stokları eritmek için 7 Eylül 1946'da devalüasyon yapılmış ve stoklar azaltılmıştır (Tufan, 1997).

Dönemin tarım sektörüne yönelik önemli çalışmalarından biri de 1945 yılında çıkarılan 4753 sayılı “*çiftçiyi topraklandırma kanunu*”dur. Kanun, tarımsal üretim amacı ile kullanılmayan ancak tarıma elverişli devlet arazilerinin ve belirli sınırlar üzerinde bulunan şahıslara ait arazilerin kamulaştırılarak topraksız veya az topraklı çiftçilere dağıtılmasıdır. Bu kanun reform niteliğinde olmasına karşın başarıya ulaşmamıştır. Kanunda yer alan özel mülkle ilgili hükümler hiç uygulanmamış ve sadece devlet arazileri dağıtılmıştır. Kanunun yürürlükte kaldığı 28 yıl süresince toplam 432.117 aileye ortalama 51,6 dekar toprak dağıtılmıştır. Dağıtılan toprakların büyük bir oranı kıraç arazilerden oluştuğu ve aileler yeterli üretim aracına sahip olamadıkları için bu toprakları beklenen düzeyde değerlendirememiş ve kiracı yada ortakçıya vermek bazen de elinden çıkarmak zorunda kalmışlardır (Dinler, 1996).

Savaş sonrası dönem mali açıdan ekonomik kalkınma için uygun bir dönem olmuş ancak yeterince değerlendirilememiştir. 1945 yılında çok partili döneme geçilmiş ve dış yardımlar alınmıştır. Yardımlardan ilki ABD’den 1947 yılında Truman Doktrini başlamış ve 1948 yılında da uzun yıllar devam edecek olan askeri ve ekonomik nitelikli Marshall Yardımları alınmıştır. Bu yardımlar ile ekonomik kalkınmanın sağlanması için 1947 yılında birinci 5 yıllık kalkınma planı hazırlanmış ancak uygulanamamıştır. 1948 yılında ise tamamen tarım sektörüne yönelik ikinci bir plan hazırlanmış ve bu plan da uygulanamamıştır. Savaş sonrası yıllar tarım sektörünün önem kazandığı, sanayileşme ve ulaştırma ile birlikte kalkınma çabalarına öncelik verildiği bir dönem olmuştur. Bu yıllarda çiftçilerin makine, gübre gibi modern girdilere olan ihtiyaçlarını uygun fiyatlarla karşılamak için Zirai Donanım Kurumu kurulmuştur. Teknik tarım ve bahçıvanlık okulları ve teknik tarım teşkilatının kurulmuştur (Anonim, 2003; Tufan, 1997).

2.3. Plansız Dönem (1950-1959)

Çok partili sisteme geçiş dönemidir. Devlet zorunlu olmadığı sürece ekonomik hayata müdahale etmemek, özel sektörde girişimciliği artırmak ve bazı kamu kurumlarının özel sektöre alınmasını teşvik etmek, alt yapı yatırımlarını artırmak amaçlarını güden bir enflasyoncu gelişme dönemidir.

1950-1953 yılları arasında tarım sektörü hızlı bir gelişme göstermiş ve ekim alanı 14,5 milyon hektardan 18,8 milyon hektara çıkmış; tarımsal üretim ise 1 kat artış göstermiştir. Tahıl ürünleri artışı ile buğdayda dünyada 4. sırada ihracatçı ülke olunmuştur. GSMH yıllık ortalama %11,3 artış kaydedilmiştir. (Tufan, 1997; Anonim, 2003). Bu olumlu havanın temel nedenleri şöyle sıralanabilir;

1. Tarımsal kredilerin artırılması ve tarımda makinalaşma ile tarım alanlarının genişlemesi (bu dönemde traktör sayısı 12 kat artış göstermiştir)
2. Bu yıllarda iklim koşullarının iyi gitmesi,
3. Yapılan alt yapı yatırımları ile ulaştırma sektörünün gelişmesi,
4. Kore savaşı nedeni ile tarımsal ürün fiyatlarının yükselmesi
5. Destekleme fiyatlarının yüksek olması
6. Tarımsal vergilerin düşürülmesi

Bu olumlu tablonun yanı sıra ithalatın %75 oranında serbest bırakılmış ve vergilerin kaldırılmıştır. Dış ticaret açığı en yüksek düzeye ulaşmış ve 540 milyon dolara yükselmiştir. 1953 yılında serbest ithalat kararı iptal edilmiş kıymet esasına dayanan yeni bir gümrük vergisi uygulaması başlatılmıştır. İhraç ürünlerine prim uygulanmış fakat bu tedbirlere rağmen dış ticaret açığı enflasyon baskısı ile kapatılamamıştır.

1954 yılında iklim koşullarının iyi gitmemesi tarımsal geliri bir yıl öncesine göre yaklaşık %10 azaltmış ve buna bağlı olarak da milli gelir %3

gerilemiştir. Plansız bir dönem olması nedeni ile stratejilerde de hatalar yapılmış ve tarım sektörü dönem sonunda ikincil plana atılmıştır. 1948 yılında tarımın milli gelirden aldığı pay %53,2 iken bu oran 1960 yılında %43'e gerilemiştir. Bu yıllarda ekilebilir alanlarda sınırlara ulaşılması, yüksek enflasyon, iç ve dış borçlar ekonomiyi olumsuz etkilemiştir. Liberal politika terk edilerek 1956 yılında Milli Koruma Kanunu tekrar yürürlüğe konulmuş ve 4 Ağustos 1958'de "devalüasyon kararı" ile ekonomik tedbirler başlamıştır. Katlı kur sistemi ile ithalat zorlaştırılırken ihracat teşvik edilmiştir. Para arzı ve emisyon artışları durdurulmuştur. Kredi hacmi 30 Haziran 1958'deki seviyede dondurulmuş ve dış ticarete kota uygulaması başlatılmıştır. Dış borçlar konsolide edilmiştir.

1946 yılına göre 1960 yılında buğday ekim alanları %100, üretim miktarı %132; arpa ekim alanları %63, üretim miktarı ise %124 oranında artmıştır. Buğday verimi 95 kg'dan 110 kg'a, arpa verimi ise 95 kg'dan 130 kg'a yükselmiştir. 1946 yılında milli gelirin %45'ini oluşturan tarım sektörü yaklaşık 15 yıl sonra 1960 yılında %18'lik düşüşle milli gelirin %37,5'ini oluşturmuştur. 1946 yılında kırsal alanda yaşayan nüfus toplam nüfusun %75'ini oluştururken, 1960 yılında bu oran %68'e düşmüştür (Yeni ve Dölekoğlu, 2003).

27 Mayıs 1960 askeri ihtilal ile bir dönem kapanmış ve 1960-1962 yılları arasında sosyal, siyasi ve ekonomik bazı tedbirler alınmıştır.

1961 yılında çıkarılan anayasa tüm sektörlerde olduğu gibi tarım sektörünün de ekonomik ve sosyal açıdan ele alınmasına olanak sağlamıştır. Anayasa hem toprak reformunun yapılmasını öngören hem de reformun yapılabilmesi için dağıtılacak toprakların kamulaştırılmasını ilişkin hükümler içermiştir. Buna göre; "Devlet toprağın verimli olarak işletilmesini gerçekleştirmek ve topraksız olan veya yeterli toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlamak amaçlarıyla gereken tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla değişik tarım bölgelerine ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini gösterebilir. Devlet, çiftçinin işletme araçlarına sahip olmasını kolaylaştırır."

2.4. I.Plan Dönemi (1963-1967)

Ülkedeki sorunlar planlı döneme geçişte önemli etkide bulunmuştur. Bu dönemden önce 5 yıl içinde GSMH'nin ortalama %14,8'i yatırımlara ayrılmış, bunun da %2'si dış kaynaklardan, %12,8'i iç tasarruftan sağlanmıştır. I.BYKP'da ise yıllık %7 kalkınma hızı için GSMH'nin %18,3'ü yatırımlara ayrılacak, bunun %3,5'i dış kaynaklarla, %14,8'i de iç kaynaklardan sağlanacağı hedeflenmiştir (Kuyucuklu, 1983).

5'er yıllık olmak üzere 15 yıllık kalkınma planları hazırlanmış ve bunlar yıllık programlar olarak düzenlenmiştir. Planlarda toplum refahının artırılması ve sosyal adaletin sağlanması amaçlanmıştır. Ekonominin karma sistem içinde yürümesi, devletin eğitim, sağlık, ulaştırma, enerji, sulama gibi temel kamu hizmetleri için yatırım yapması, yatırımlarda bölgeler arası denge sağlanması, verimliliği artıracak entansif tarım için yatırımların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

1960 yıllarda toprak reformu yeniden yoğun olarak tartışılmaya başlanmış ve bu konuda 8 kanun tasarısı hazırlanmıştır. Ancak bu tasarıların yalnızca 1'i TBMM gündemine gelebilmiş ve kanunlaşmamıştır (Dinler, 1996).

2.4. II.Plan Dönemi (1968-1972)

II. plan dönemi tarım sektörünün ikincil plana itildiği ve sanayinin gelişmesine önem verildiği bir dönem olmuştur. Özel sektör yatırımlarının özendirilmesine rağmen kamu yatırımlarının gerisinde kalmıştır. Sabit sermaye yatırımlarının %45'i özel sektörce gerçekleştirilmiştir. Hedeflenen yatırım planlarına kısmen ulaşılmıştır. Özel sektörde %90, kamuda ise %92 oranında gerçekleşme kaydedilmiştir.

Toprak reformu tartışmaları özellikle büyük çiftçilerin karşı olması ile daha çok gündeme gelmeye başlamış ve toprak reformundan öte tarım reformu savunulmuştur. 26.07.1973 tarihinde toprak reformu kanununun çıkarılmasından önce bazı ön düzenlemeleri içeren Toprak Reformu Ön Tedbirler Kanunu

ıkarılmıştır. Bu kanunda en önemli madde 20.07.1961 ve 26.07.1972 tarihleri arasında bazı yakın akrabalar arasında toprak ve tarım reformunun muhtemel uygulamasının kapsamı dışında kalmak için yapılmış olan her çeşit devir ve temlikleri, toprak ve tarım reformunun uygulanması yönünden hükümsüz saymasıdır. 25.06.1973 yılında 1757 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Kanunu kabul edilmiştir (Dinler, 1996).

AB'ye üyelik için ilk adımlar da bu dönemde atılmıştır.

2.5. III. Plan Dönemi (1973-1978)

II.Plan dönemi gibi sanayi yatırımlarının öncelik kazandığı bir dönemdir. Ekonomide yapısal değişim hedeflenmiş ancak, dünya konjonktürünün de etkisi ile başarılı yeterince olunamamıştır. Daha nceki planlarda hedeflenen yatırımlara ulaşılamaması dış kaynaklara bağımlılığı artırmıştır. Yapılan yatırımların dağınık, plansız gecikmeli yapılması üretimde ve dolayısı ile ihracatta düşüşlere neden olmuştur. Enerji kısıtı da bu dönemde yaşanmıştır. Tarım alanlarında marjinal sınırlarına ulaşılmış ve geleneksel ürünlerin üretiminde gelişme sağlanamamıştır.

Uzun tartışmalar sonucu 1973 yılında ıkarılan Toprak ve Tarım Reformu Kanunu 1978 yılında Anayasa mahkemesinin 1976 yılında usul açısından iptal kararı ile son bulmuştur.

2.6. IV. Plan Dönemi (1979-1983)

Ekonomide büyük çöküntülerin yaşandığı ve tarihte önemli bir iz bırakan kararları ile geçen bir dönem olmuştur. Sosyal ve siyasal istikrarsızlık, yaşanan petrol krizi ile yaşanan döviz darboğazı ve Kıbrıs savaşı ekonomide durgunluğun nedenleridir. Yaşanan döviz darboğazı sanayinin ihtiyaç duyduğu hammaddelerin yüksek fiyatla ülkeye gelmesine neden olmuş ve maliyet artışı fiyat artışlarına neden olmuştur. Bu fiyat artışları yurt içinde üretilen hammaddeleri de etkilemiş ve i fiyatlar aşırı derecede yükselmiştir. Fiyat artışları dış ödemeleri de zorlaştırdığı için demeler dengesi bozulmuştur. Bu

gelişmeler doğrultusunda hükümet önlemler almaya başlamış ve 1978 yılında “istikrar programı” açıklamıştır. KİT açıklarını kapatmak için KİT ürünlerine zam yapılmış, ithalat zorlaştırılmış ve devalüasyon yapılmıştır. 1979 yılında yeni bir program ile KİT zamları devam etmiş, faiz oranları yükseltilmiş, turist ve işçi dövizleri için primli kur uygulanmış ve Türk Lirası yeniden devalüe edilmiştir (Tufan, 1997).

Enflasyonun sınırlı önlenebilmesi ve durgunluğun devamı 24 Ocak 1980 kararlarının alınmasına neden olmuştur. Bu kararlarda tarım sektörünü doğrudan ilgilendiren maddeler şunlardır;

Gübre ve gübre üreticileri tarafından kullanılan gübre hammaddesi, tarımsal ilaç ve bunun hammaddelerinin dış alımı için döviz kurunda katlı kur sistemi uygulanmış, bu alımlar için döviz kuru daha düşük seviyede uygulanmıştır.

Belirli tarımsal ürünler için uygulanan taban fiyatta artışları ihtiyatlı yapılması ve destekleme alımlarında kısıtlamalar yapılması, ödemelerin çeşitli dönemlere dağıtılması karara bağlanmıştır.

Desteklenen ürünlerin karar tarihinden sonra yapılan dış satımlarında kilo ve değer üzerinden alınan paralarla, Merkez Bankası’nda “Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu” oluşturulmuş. Bu fon tarımsal girdilerin sübvansiyonunda, ihracatın geliştirilmesinde ve finansmanında ve de üreticiyi fiyat hareketlerinden korumada kullanılmıştır.

Türkiye’nin 3. Anayasası 1982 yılında hazırlanmıştır. Bu anayasada da toprak reformu ile ilgili hükümler yer almıştır. Bu hükümler daha çok tarımsa verimlilik artışı ve topraksız yada az topraklı üreticilere diğer doğal kaynakların zarar görmeyeceği ve tarım bölgeleri için optimum genişlikte toprak dağıtılmasını içermektedir. 1984 yılında GAP projelerinin uygulandığı alanda, sulama nedeni ile ortaya çıkacak değer artışından kaynaklanabilecek

adaletsizliklerin önüne geçmek için 3083 sayılı “Sulama Alanlarında Arazi Düzenlemesine Dair Tarım Reformu” kanunu çıkarılmıştır (Dinler, 1996).

2.7. V. Plan Dönemi (1985-1989)

1982 Anayasası yürürlüğe girdikten sonra ilk genel seçimlerde I.Özal hükümeti göreve başlamıştır. 1984 yılı için bir geçiş programı hazırlanmış ve 1985 yılında da V.BYKP hazırlanmıştır. Bu hükümet uzun süre iktidarda kaldığı için, ilk kez planını kesintisiz uygulama imkanı bulmuştur. En önemli hedefler enflasyonu düşürmek ve ödemeler bilançosunu dengeye getirmek olarak belirlenmiştir.

I. ve II. Özal hükümetinin görev aldığı bu yıllar liberalleşme yılları olmuştur. Serbest piyasa ekonomisine geçişi hızlandırıcı tedbirler alınmış ve KİT’lerin özelleştirme süreci de bu dönemde başlamıştır.

Diğer sektörlerde olduğu gibi tarım için hedeflenen büyüme hızına ulaşamamıştır. İklim koşullarının da kötü gitmesi ve özellikle 1989 yılında yaşanan kuraklık tarımda büyüme hızının yıllık %-10,7 olarak gerçekleşmesine neden olmuştur (Tokgöz, 1995).

İran-İrak savaşı, ithalatın serbestleşmesi, dış borçlardaki artış ve sanayide beklenen gelişmenin sağlanamayışı ihracatın gerilemesine ve döviz fiyatlarının da artmasına neden olmuştur. Çift rakamlı enflasyon ile ülke bu yıllarda tanışmış ve gelir dağılımı giderek bozulmuştur. Kişi başına gelir yaklaşık 1500 ABD \$ olmuştur. Nüfusun yaklaşık %55’inin tarımda istihdam edilmesi nedeni ile kırsal alanda gelir daha düşük gerçekleşmiştir.

Tarım bu tarihten sonra devlet tarafından daima koruna ve piyasa düzenlemesi yapılan yaklaşımdan uzaklaştırılmıştır. Kimyasal gübre dışındaki sübvansiyonlar kaldırılmış ve dış ticarete korumacılık sınırlandırılmıştır. Tarıma girdi sağlayan ve tekel konumunda olan bazı kurumlar özel sektöre de açılmıştır. Sabit sermaye yatırımlarından tarımın aldığı pay düşmüş ve tarım

işletmelerinin sayısı (3,6 milyon) artarken ortalama arazi genişliği de kclmştr.

14 Nisan 1987 yılında AB'ye tam üyelik için başvuru yapılmıştır.

2.8. VI. Plan Dönemi (1990-1994)

V. plan döneminde ekonominin olumsuz gelişimi VI. Planın istikrarlı ve dengeli büyümeyi hedef almasına neden olmuştur. VI. Planda;

Tarımda %4,2; sanayide %8,4 ve hizmetlerde %6,9'luk büyüme hızı hedeflenmiştir.

Hedeflenen %7 büyüme hızı olumsuz gelişmeler sonucunda gerçekleşmemiştir. İlk yıllarda tarım sektöründeki gelişmelerle hedefe yakın büyüme hızı kaydedilmiş ancak, plan sonunda %50 gerçekleşme yaşanmıştır.

Bu dönemde bazı tarımsal göstergeler şöyle gerçekleşmiştir; cari fiyatlarla tarımın GSMH'daki payı yaklaşık %17; kırsal alan nüfusu %41'i; tarım işletme sayısı 4; ortalama arazi genişliği 59,1 dekardır. Tarım işletmelerinin %67'inde arazi büyüklüğü 50 dekarın altında ve yaklaşık %85 inde ise arazi büyüklüğü 100 dekarın altındadır. 1000 dekarın üstünde araziye sahip işletme oranı ise binde 3'tür.

Bu dönemde de dünyada yaşanan siyasi ve ekonomik gelişmeler ilk yıllarda makro dengelerin bozulmasına neden olmuştur. Kuveyt savaşında taraf olmamız Irak ile olan bir çok ticaretin de son bulmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması da kuzeyde sınır kapılarının açılarak bavul ticaretinin yapılmasını ve oralarda ekonominin canlanmasına neden olmuştur.

1989 yılından itibaren Türk Lirasının reel olarak yabancı paralar karşısında değer kazanması, i ve dış pazarlarda ekonominin rekabet gücünün zayıflaması sonucu kısa vadeli ve yüksek faizli bir dış borçlanma yolu ile yurt dışına önemli lde kaynak transferi olmuştur. Ekonomide artan i dengesizlikler 1993 yılının ikinci yarısında doruğa çıkmış ve bu olumsuzluklar

dış dengeye de yansımıştır. Bu gelişmelerle 1994 yılı Ocak ayında devalüasyon yapılmıştır. 5 Nisan 1994 tarihinde mali piyasalar ve döviz kuruna istikrar kazandırmak, enflasyonu hızla düşürmek, ihracat öncülüğündeki büyüme stratejisine yeniden işlerlik kazandırmak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve yapısal reformları uygulamak için Ekonomik Önlemler Uygulama Planı yürürlüğe konmuştur.

5 Nisan 1994 Ekonomik Önlemler ve Uygulama Planı'nda temel ilke olarak, üretim yapan ve sübvansiyon dağıtan bir Devlet yapısından, ekonomide piyasa mekanizmasının tüm kurum ve kurullarıyla işlemlerini sağlayan, sosyal dengeleri gözetilen bir Devlet yapısına geçmek hedeflenmiştir.

Bu çerçevede, tarım sektörüne ilişkin bir takım düzenlemeler öngörülmüş ve ekonomiden tarımsal ürünlere ayrılan kaynağın üç ürün ve/veya ürün grubu ile sınırlı kalacağı açıklanmıştır. Buna göre; hububat, şeker pancarı ve tütün gibi stratejik ve sosyal açıdan önemi olan ve büyük üretici kitlelerini kapsayan ürünlerde destekleme alımı yapılmasına karar verilmiştir.

Tarımsal desteklemede tasarruf sağlayıcı bir takım tedbirler alınırken, Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) ve Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin (TSKB) kamu finansmanı üzerindeki yükünün azaltılması ve Merkez Bankası tarafından finansman sağlanmayacağı kararı alınmıştır.

Bu tedbirlerle; tarımda devletin müdahalesi en aza indirilerek KİT'lerin, anılan üç ürün grubu dışındaki ürün alımlarında kendi imkanlarını kullanmaları amaçlanmıştır (Yeni ve Dölekoğlu,2003).

2.9.VII.Plan Dönemi ve Günümüz

1999 yılına gelindiğinde ülkemiz çok ciddi bir ekonomik dar boğazla karşı karşıya kalmış, kamu sektörünün borç stoku çok büyük boyutlara ulaşmıştır. 1990'lı yıllarda Türkiye'nin kamu borcunun milli gelire oranı %30'un altındayken, 2000 yılının sonunda bu oran %60'a ulaşmıştır. 2001

yılında ise %70'in de üstüne çıkmıştır. Yıllardır ancak çok yüksek reel faizle borçlanabilen devlet için bu süreç, artık sürdürülemez boyutlara varmıştır.

Reform programının amacı halen uygulanmakta olan destekleme politikalarını safhalar halinde ortadan kaldırmak ve fakir çiftçileri hedef alan doğrudan gelir desteği sistemi ile değiştirmektir.

9 Aralık 1999 IMF Niyet Mektubu ve Yeniden Yapılandırma Programı tarım politikaları açısından yeni bir dönem olmuştur. Bu niyet mektubunda tarımla ilgili aşağıdaki maddeler yer almıştır;

1. Uygulanmakta olan mevcut destekleme politikalarından vazgeçilerek yerine küçük üreticiyi hedef alan araziye dayalı Doğrudan Gelir Desteği Sistemine geçilmesi,
2. Hububat, tütün ve şekerpancarı fiyatlarının dünya fiyatları ile uyumlu olması ve zaman içinde destekleme alımlarının kaldırılması,
3. Hükümet adına bazı tarımsal ürünlerde destekleme alımı yapan Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerinin özerk yapıya kavuşturulması doğrultusunda yasa çıkartılması,
4. Hükümetin çiftçilere verdiği kredi sübvansiyonunun aşamalı olarak ortadan kaldırılması
5. Gübre ve diğer girdi sübvansiyonların 2000 ve 2001 de nominal olarak sabit tutulması ve daha sonra tamamen kaldırılması (Yeni ve Dölekoğlu,2003).

VII.Plan döneminde tarım sektöründeki gelişme %2,9-3,7 olarak hedeflenmesine rağmen %1,7 olarak gerçekleşmiştir. Sekizinci Beş Yıllık Planda (2001-2006) ise tarım sektörünün gelişme hızı %2,1 olarak hedeflenmiştir.

Çizelge 1. Planlı Dönemlerde GSMH Büyüme Oranları (1987 Sabit Fiyatlarla)

Yıllar	GSMH		Tarım		Sanayi	
	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme	Hedef	Gerçekleşme
1963-1967	7,0	6.7	4,2	3.2	12,3	9.7
1968-1972	7,0	6.9	4,1	3.1	12,0	7.6
1973-1978	7,4	2.7	3,7	2.2	11,4	6.8
1979-1983	8,0	2.7	5,3	0.3	9,9	3.8
1983-1989	6,3	7.7	3,1	1.0	7,5	6.6
1990-1995	7,0	3.5	4,1	1.6	8,1	3.8
1996-2000	5,5-7,1	4.6	2,9-3,7	1.7	6-7,7	5.4
Ortalama	6,9	4.97	4,0	1.9	9,7	6.2

Kaynak: DPT, Beş Yıllık Kalkınma Planları, Çeşitli Yıllar

Çizelge 2. Cumhuriyetten Günümüze Bazı Tarımsal Göstergeler

Yıllar	Tarımsal İstihdam	Tarımsal İstihdamın Payı (%)	Tarımsal GSMH * (sabit fiyatlarla)	GSYİH'da Tarımın Payı (%)	Tarım GSMH Büyüme Hızı (%)
1923	4.850	90	1.263,5	43,1	27,2
1930	5.605	88	2.525,1	46,8	-3,9
1940	6.699	86	3.890,6	44,8	-1,2
1950	7.939	85	15.760,8	40,9	10,9
1960	8.940	75	26.590,5	37,5	2,3
1970	8.835	64	10.595.792	30,7	2,8
1980	8.960	54	12.287.951	24,2	1,3
1990	9.233	48	13.746.287	16,3	7,0
2000	7.628	36	15.608	13,1	4,0
2001	8.089	37	14.923	13,7	-4,4
2002	7.458	35	15.978	13,8	7,1

Kaynak: DİE, 2001; DİE Hanehalkı İşgücü Anketi (EBİM Kayıtları).

*1923-1999 yılları değer Milyon TL

2000-2002 yılları Milyar TL.

Çizelge 3. Bazı Tarımsal Ürünlerin Ekim Alanı (Ha) ve Üretimindeki (Ton) Gelişmeler

ÜRÜNLER	1925		2002		%Artış	
	Ekim Alanı	Üretim	Ekim Alanı	Üretim	Ekim Alanı	Üretim
TAHILLAR						
Buğday	3.129.640	1.075.287	9.380.000	18.000.000	199,7	1574,0
Arpa	862.988	1.251.541	3.650.000	7.700.000	322,9	515,2
Mısır	474.834	523.423	518.000	2.297.000	9,1	338,8
BAKLAGİLLER						
Kuru Fasulye	64.646	24.146	174.000	237.000	169,2	881,5
Mercimek	29.563	11.620	517.000	380.000	1648,8	3170,2
Nohut	61.117	39.430	625.000	560.000	922,6	1320,2
ENDÜSTRİ BİTKİLERİ						
Pamuk	173.951	76.011	719.294	2.025.867	313,5	2565,2
Şekerpancarı	3.700	6.484	500.000	16.854.294	13413,5	259836,7
Tütün	66.288	56.294	226.461	243.469	241,6	332,5
YAĞLI TOHUMLAR						
Ayçiçeği	107.630	107.512	595.000	950.000	452,8	783,6
Yerfıstığı	4.493	9.167	28.000	75.000	523,2	718,2
Soya	2.571	1.877	24.000	66.000	833,5	3416,2
YUMRU BİTKİLER						
Patates	25.550	72.602	220.000	6.000.000	761,1	8164,2
Soğan	26.801	44.797	113.000	2.500.000	321,6	5480,7
MEYVELER*						
Elma	100.695		2.500.000		2382,7	
Şeftali	6.218		410.000		6493,8	
Üzüm	937.810		400.000		-57,3	
Kayısı	69.445		490.000		605,6	
İncir	146.919		335.000		128,0	
Antepfıstığı	8.307		40.000		381,5	
Ceviz	51.480		120.000		133,1	
Fındık	64.150		530.000		726,2	
Limon	2.384		520.000		21712,1	
Mandalin	2.073		500.000		24019,6	
Portakal	21.413		1.100.000		5037,1	

Kaynak: DİE, 2001;2003.

*1925 yılında meyve üretim istatistikleri sadece ekim alanı olarak kayıtlara geçmiştir. Daha sağlıklı kayıtlar 1933 yılından sonra görülebilir.

3. TARIMIN TEŞKİLATLANMASINDA TARİHSEL SÜREÇ

Tımar sisteminin çökmesinden sonra kırsal alana yönelik hizmetler filizlenmeye başlamıştır. 18. yüzyılın ortalarına kadar askeri amaçlar için oluşturulmuş olan ve daha sonra da “*hara*” adını alan “*hayvanat ocakları*”ndan başka resmi bir tarımsal örgütlenme görülmemektedir. Hayvanat ocaklarının askeri gereklere yönelik olduğu dikkate alındığında bu oluşumu dahi kamusal tarım örgütü olarak nitelendirmek mümkün değildir (Gürbüz, 1989).

3.1. Tanzimat Dönemi

Bir çok alanda olduğu gibi tarım hizmetlerinin kurumsal alanda merkezi örgütlenmesi bu dönemde başlamıştır (Gürbüz, 1989).

Ülkemizde, tarımla ilgili bazı hizmetleri yürütmek üzere kurulan ilk teşkilat 1838 yılında Mustafa Reşit Paşa'nın Dışişleri Bakanlığı zamanında bu bakanlığa bağlı olarak kurulan “*Ziraat ve Sanayi Meclisi*”dir. Meclisin Başkanı Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Nuri Efendi olmuştur. 07.07.1838 tarihli Takvim-i Vakayi'de meclis kurulu ve görevi şu şekilde yer almıştır: “Devleti Aliyyenin vesail tabiiye ve arziye ve hırafiye mesailinin tetkik ve münazarasına ve muvazenei asbabı lazimenin müzakeresine hasrı efkarı dakika ve idarei pergari mülahazatı faika ile mesaili menkurenin tahkik ve istikmali zımmında haricen ve dahilen bazı erbabı tefennün ve malumat ile muhabere ve istifadeye mezundur (Zincirci, 1994).”

Mecliste görev alan kişiler ve meslekleri ile ilgili kesin bilgiler bulunmamaktadır ancak, İstanbul'da tarımla uğraşan ve bir kuruş maaş alan Mösyö Sims'in danışmanlık hizmeti verdiği bilinmektedir. Bu ilk tarım örgütünün Dışişlerine bağlanması ve yabancı bir danışmanla çalışması batıcı yaklaşımların tarım örgütlenmesinde ne ölçüde güdüleyici olduklarını göstermektedir (Gürbüz, 1989).

Meclis 13.09.1839 yılında görevleri genişletilerek “Meclisi Umuru Nafia” adını almıştır ve aynı yıl kurulan Ticaret Nezaret (Ticaret Bakanlığı)’na bağlanmıştır. Kuruluşunda tarım ve sanayi sorunlarının tartışılması, mahalle mekteplerinin ıslahı ve yavru atma konusunda önerilerin dışında işlev özelliği gösterir yazılı kanıt bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ilk kez tarım konularının bir örgüt disiplini çerçevesinde görüşülmeye başlandığını söylemek mümkündür. 1839’larda tarımda ilk örgütlenme olarak kabul edilebilecek “Orman Müdürlükler”nin kurulduğuna kayıtlarda rastlanmaktadır. Ticaret Bakanlığına bağlanma ile tarıma hizmet götüren kurumların bakanlıklar arasında gidiş geliş süreci de başlamıştır. 1843 yılında kuruluşun ismi Ziraat Meclisine dönüştürülerek Maliye Nezaretine (Maliye Bakanlığı) bağlanmıştır. Bu dönemde meclisin işleyişi biraz daha disipline edilmiştir. Mecliste bir başkatip ve mütercim maaşlı olarak çalışmakta ancak haftada iki gün toplanan üyelere herhangi bir maaş bağlanmamıştır. Şam’dan gelen halkın iskanı sağlanmış, eyaletlerde ilk tarım envanteri olarak kabul edilen anket çalışması yapılmıştır. Taşra örgütünün yönlendirilmesi doğrultusundaki ilk merkezi yetki kullanımı başlatılmış ve hangi eyalet, kaymakamlık yada sancaklar da ziraat müdürlüğü oluşturulacağı tespit edilmiş ve meclis 1844 yılında ziraat müdürlerinin hizmetlerini disipline eden bir talimatname hazırlamıştır. Meclis eyalet, sancak ve kaymakamlıklara birer ziraat müdürü, ilçe ve bucaklarla büyük karyelere de birer ziraat müdür vekili atamıştır. Bu görevliler maaşa gereksimin duymayan bu görevleri onur sayan kimseler arasından “mahalli meclisi” ve “ahali” tarafından seçilmişlerdir. Bu müdür ve vekillerin görevleri: yardıma muhtaç çiftçileri belirlemek, tarımın kalkınması yollarını araştırmak, doğal afet zararları için kefalet ile kredi vermek, elverişli koşullarda tohumluk ve damızlık türü girdi sağlamak, tarım çalışma takvimlerine göre yoğun zamanlarda vergi tahsili yada adi suçlardan hapis gerekçesiyle de olsa çiftçinin alıkonulmamasını sağlamak (Gürbüz, 1989).

Maliye Bakanlığı'na bağı olan Ziraat Meclisi 1845 yılında tekrar Ticaret Bakanlığı'na bağlanmıştır.

3.1.1. Tarım Bakanlığı'nın Kurulması

Tarımsal kamu hizmetlerinin örgütlenmesinde ilk adım 1846 yılında atılmıştır. Osmanlı İmparatorluğunda yenilik hareketlerinden biri de yönetim biçiminde olmuş ve bakanlıklar kurulmuştur. Bu bakanlıklardan biri de Ziraat Nezareti (Tarım Bakanlığı) olmuştur. Bu tarihten itibaren Bakanlık bir çok kez isim değişikliği yaşamıştır. Çizelge 4'de meşrutiyet Döneminde görev yapan Tarım Bakanları, görev dönemleri ve Bakanlığın değişen adları verilmiştir. 7 kez isim 44 kez de Bakan değişikliği yaşanmıştır.

Çizelge 4. Tanzimat Dönemi Tarım Bakanlığı ve Görev Alan Bakanlar

Bakan Adı	Bakanlığın Adı	Göreve Başlama Tarihi	Görevden Ayrılma Tarihi
Arif Paşa	Ziraat Nezareti	16.01.1846	22.04.1846
Sarım Efendi	Ticaret ve Ziraat Nezareti	22.04.1846	20.07.1846
Rıza Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	20.07.1846	13.05.1848
Kamil Mehmet Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	13.05.1848	01.07.1848
Süleyman Refet Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	01.07.1848	13.03.1849
Hekim İsmail Paşa	Ticaret ve Nafia Nezareti	13.03.1849	10.01.1851
İzzet Paşa	Birleştirilmiştir		
İzzet Paşa	Ticaret Nezareti	10.10.1851	09.01.1852
Yusuf Kamil Paşa	Ticaret Nezareti	09.11.1852	26.02.1853
Fethi Paşa	Ticaret Nezareti	26.02.1853	11.09.1854
Yusuf Kamil Paşa	Ticaret Nezareti	11.09.1854	11.01.1854
Musa Saffeti Paşa	Ticaret Nezareti	11.01.1854	12.01.1856
Hakim İsmail Paşa	Ticaret Nezareti	12.01.1856	27.03.1858
Ali Galip Paşa	Ticaret Nezareti	27.03.1858	29.08.1858
Mahmut Paşa	Ticaret Nezareti	29.08.1858	09.01.1860
İbrahim Ethem Paşa	Ticaret Nezareti	09.01.1860	17.07.1861
Mehmet Saffet Paşa	Ticaret Nezareti	17.07.1861	16.02.1863
İbrahim Ethem Paşa	Ticaret Nezareti	16.02.1863	13.07.1863
Mehmet Saffet Paşa	Ticaret Nezareti	13.07.1863	19.03.1865
İbrahim Ethem Paşa	Ticaret ve Nafia Nezareti	19.03.1865	19.07.1866
Halil Paşa	Ticaret ve Nafia Nezareti	19.07.1866	14.05.1867
Mehmet Saffet Paşa	Ticaret Nezareti	14.05.1867	01.06.1867
Kabuli Paşa	Ticaret Nezareti	01.06.1867	07.03.1868
Kabuli Paşa	Ticaret ve Nafia Nezareti	07.03.1868	10.09.1871
İbrahim Ethem Paşa	Ticaret ve Nafia Nezareti	10.09.1871	17.06.1872

Mahmut Paşa	Ticaret Nezareti	17.06.1872	01.09.1872
Rüştü Paşa	Orman ve Maadin Nezareti	01.09.1872	02.08.1874
Kabuli Paşa	Ticaret Nezareti	02.08.1874	25.10.1875
Kabuli Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	07.03.1868	10.09.1871
Mahmut Paşa	Ticaret Nezareti	25.10.1875	04.04.1876
Sadullah Paşa	Ticaret Nezareti	04.04.1876	30.05.1876
Mahmut Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	30.05.1876	16.10.1876
Halet Paşa	Ticaret Nezareti	16.10.1876	06.02.1877
Ohanes Çamiç Efendi	Ticaret ve Ziraat Nezareti	06.02.1877	10.11.1877
Münif Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	10.11.1877	18.04.1878
Ohanes Çamiç Efendi	Ticaret ve Ziraat Nezareti	18.04.1878	04.10.1878
Ahmet Cevdet Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	01.10.1878	19.10.1879
Kadri Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	19.10.1879	12.09.1880
Raif Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	12.09.1880	25.11.1882
A.Suphi Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	25.11.1882	25.09.1885
Hakkı Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	25.09.1885	19.12.1886
M.Zihni Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	19.12.1886	10.05.1890
Raif Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	10.05.1890	03.09.1891
Mahmut Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	04.09.1891	11.09.1891
Selim Melhame Paşa	Orman, Maadin ve Ziraat Nezareti	1891	1908

Kaynak: Zincirci, 1994.

1880 yılında kurulan Ticaret ve Ziraat Müsteşarlığı, 1881 yılında oluşturulan ilk Ziraat Müfettişliği ile 1883’de kurulan Orman ve Maadin Umum Müdürlüğü ile kurulan Genel Müdürlükler olarak tarihe kaydolurken 1885’de Baytar Müfettişliği birimi çağdaş denetim işlevi anlamına gelmekle birlikte, hayvan sağlığı alanında merkezi bir örgütlenme olarak önem taşımaktadır (Gürbüz, 1989).

Tarımsal kredinin ilk kooperatifleşme hareketi de bu dönemde başlamıştır. 1863 yılında büyük devlet adamı Mithat Pasa tarafından “İkraz Sandıkları” kurulmuştur. 1867 yılında “Memleket Sandıkları Nizamnamesi”nin yürürlüğe girmesi ile tüm ülkeye yayılmıştır. Memleket Sandıklarının fonksiyonlarını tam olarak yerine getirememesi, merkezi bir sisteme bağlı olmamaları nedeni ile 1883’de “Menafi Sandıkları” kurularak sandıklar merkezi otoriteye bağlanmıştır. 15 Ağustos 1888 yılında sandıklar yeniden organize edilerek aşağıdaki görevleri yerine getirmek üzere “Ziraat Bankası” kurulmuştur.

- ✓ Satılması mümkün olan gayrimenkul rehni ve kefalet karşılığında çiftçiyi kredilendirmek,
- ✓ Faiz karşılığında senet kabul etmek,
- ✓ Tarımla ilişkin sarraflık ve aracılık faaliyetleri yapmak.

1889 yılında Ziraat Bankası Ticaret ve Ziraat Nezaretine bağlanmış ve sadece tarım sektörüne hizmet veren bu kurum ilgili bakanlık ile ilişkilendirilmiştir.

3.2. Meşrutiyet Dönemi

1911 yılına kadar Bakanlığın adı Orman ve Maadin ve Ziraat Nezareti olarak kalmıştır. Bakanlık tarım, orman, hayvancılık ve madenler temel disiplinlerine göre ilk kez ülke ölçeğinde biçimlenmiştir. Bu dönemde gelişimler daha yaygın ve kalıcı niteliğe bürünmüştür (Gürbüz, 1989).

Çizelge 5. Meşrutiyet Dönemi Tarım Bakanlığı ve Görev Alan Bakanlar

Bakan Adı	Bakanlığın Adı	Göreve Başlama Tarihi	Görevden Ayrılma Tarihi
Tevfik Paşa	Ziraat ve Orman ve Maadin	19.07.1908	24.07.1908
Mavrokordato	Orman, Maadin ve Ziraat	24.07.1908	22.04.1909
Aristidi Paşa	Orman, Maadin ve Ziraat	22.04.1909	21.09.1911
Senabyan Efendi	Orman, Maadin ve Ziraat	21.09.1911	20.11.1911
Aristidi Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	20.11.1911	09.07.1912
Mustafa Reşit Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	09.07.1912	11.01.1913
Celal Bey	Ticaret ve Ziraat Nezareti	11.01.1913	04.06.1913
B.Büstani Efendi	Ticaret ve Ziraat Nezareti	04.06.1913	23.10.1914
A.Nesimi Bey	Ticaret ve Ziraat Nezareti	23.10.1914	22.10.1916
M.Şeref Bey	Ticaret ve Ziraat Nezareti	22.10.1916	11.11.1918
K.Vayani Efendi	Ticaret ve Ziraat Nezareti	11.11.1918	24.02.1919
Abdullah Bey	Ticaret ve Ziraat Nezareti	24.02.1919	04.03.1919
Ethem Bey	Ticaret ve Ziraat Nezareti	04.03.1919	11.08.1919
T.Hayrettin Bey	Ticaret ve Ziraat Nezareti	11.08.1919	11.09.1919
Hadi Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	11.09.1919	08.03.1920
Ziya bey	Ticaret ve Ziraat Nezareti	08.03.1920	05.04.1920
Remzi Paşa	Ticaret ve Ziraat Nezareti	05.04.1920	31.07.1920

Cemal Bey	Ticaret ve Ziraat Nezareti	31.07.1920	21.10.1920
Kazım Bey	Ticaret ve Ziraat Nezareti	21.10.1920	12.06.1921
Safa Bey	Ticaret ve Ziraat Nezareti	12.06.1921	

Kaynak: Zincirci, 1994.

Bu yıllarda ziraat eğitimi de önem kazanmış ve uzmanlık konularında yerinde eğitim süreci hız kazanmıştır.

3.3. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet dönemine Osmanlıdan, yorgun, fakir, ağalık sistemi altında ezilmiş ve geri teknoloji kullanan geçimlik üretim yapan çiftçi nüfusu ile büyük ekonomik ve siyasal krizler yaşayan bir ülke devredilmiştir. Mültezimliğin yol açtığı yarı feodal sistem topraksız ve küçük çiftçi ailesi sayısını artırmıştır. Tüm alanlarda olduğu gibi tarım sektöründe de yeni oluşumlar beklenmiş ve planlanmıştır.

2 Mayıs 1920 tarih ve 3 sayılı “Türkiye Büyük Miller Meclisi ve İcra Vekillerinin Sureti İntihabına Dair Kanun” çıkarılmıştır. Bu kanunda ziraat ve orman işleri İktisat Vekaletine bağlanmıştır. Bu dönemde tarımsal örgütlenme tarım, orman ve hayvancılık alanlarında Umum Müdürlüğü, Baytar Umum Müdürlüğü ve Orman Umum Müdürlüğü kurulmuştur (Gübüz, 1989). 29 Ekim 1923’de Cumhuriyetin ilanı ile kurulan yeni hükümet 25 Mart 1924 tarihinde 432 sayılı kanunun 1. maddesi ile daha önce kurulan iktisat vekaletini kaldırılarak tarımla ilgili hizmetleri yürütmek üzere Ziraat Vekaleti ve Ticaret Vekaletleri kurulmuştur. 16 Ocak 1928’de 1200 sayılı kanun ile Ziraat Vekaleti tekrar kaldırılmış ve bağlı bulunan Ziraat, Orman, Baytar Umum Müdürlükleri ile İktisat Vekaletine tekrar bağlanmıştır. 29 Aralık 1931 yılında yürürlüğe giren 1910 sayılı kanun ile Ziraat Vekaleti tekrar kurulmuştur. Beş yıl değişiklik yapılmaksızın çalışan vekaletin 4 Haziran 1937 tarih ve 3203 sayılı kanunla görev, yetki ve taşra teşkilat yapısı ayrıntıları ile belirlenmiştir (Zincirci, 1994).

Ziraat Vekaletinin 3203 sayılı kanuna göre görev yetkileri;

Madde 1. Ziraat Vekaleti devlet teşkilatı içinde memleketin ziraat, hayvan ve orman siyasalarının takibine ve bu mevzulara giren işlerin iktisadi vaziyetlerine göre tanzimine, ıslahına ve teşkilatlandırılmasına ve inkişafına müteallik hizmetleri ve umumi ve hususi kanunların tahmil eyeldiği vazifeleri yapmakla mükelleftir.

Madde 2. Ziraat Vekaleti, Ziraat Vekilinin emrinde;

Bir Müsteşar

Bir Teftiş Heyeti Reisliği

Bir Hususi Kalem Müdürlüğü

Bir Ziraat İşleri Umum Müdürlüğü

Bir Veteriner Umum Müdürlüğü

Hükmi şahsiyeti haiz bir Orman Umum Müdürlüğü

Bir Hukuk Müşavirliği

Pamuk, Zat, Levazım, Neşriyat, Evrak ve Seferberlik Müdürlükleri ile idare olunur.

Kanunun diğer maddelerinde yukarıda adı geçen idarecilerin görev, sorumluluk ve yetkileri de belirlenmiştir.

Bu yasa ile sektör ilkel konumdan çıkarılıp üreticinin refahının sağlanması doğrultusunda, tarım, hayvancılık ve ormancılık alanında yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemelerde öngörülen hizmetlerin görülmesi için özellikle taşra düzeyinde örgütlenmeler yapılmıştır. Cumhuriyetim ilk yıllarında tarımla ilgili yapılan düzenlemeler aşağıda sıralanmıştır;

18.06.1922 Mecanen Kereste İtasına Dair Kanun

03.07.1922 (Kanun no: 2056) Buğday Koruma Kanunu

26.01.1923 Muzır Hayvanların İtlafi Hakkında Kanun

22.04.1924 Ormanların Yönetimi ve İşletilmesi Hakkında Kanun

12.12.1925 (Kanun no: 541) Pamuk Zararlısı il Mücadele Kanunu

26.05.1925 (Kanun no: 858) Çekirge Kanunu

26.02.1926, Ziraat Müesseselerinin Sabit Sermaye ile İşletilmesi Kanunu

26.02.1926 (Kanun no: 859) İpekböceği Tohumu Yetiştirilmesi, Muayene ve Satılması Hakkında Kanun

07.06.1926 (Kanun no: 904) Islahı Hayvanat Kanunu

16.06.1929 (Kanun no: 1528) Yabani Ağaçların Aşılması Kanunu

24.05.1930 (Kanun no:1641) İthal Tohumlardan Gümrük Vergisi Alınması Hakkında Kanun

03.05.1931 (Kanun no: 1234) Hayvan Sağlığı Zabıtası Kanunu

3.3.1. Cumhuriyet Dönemi Merkez Teşkilatında Organizasyon Çalışmaları

Haziran 1937 tarihli 3203 sayılı kanun ile Ziraat Vekaleti teşkilatı yeniden organize olarak 3 genel müdürlüğe ayrılmıştır. Bunlar (Zincirci, 1994);

3.3.1.1. Ziraat İşleri Umum (Genel) Müdürlüğü

3203 sayılı kanununun 6. maddesine göre görevleri;

1. Ülke tarım politikasını yürütmek
2. Zirai üretimi ekonomik durumlara göre düzenlemek ve iyileştirmek
3. Üretimin iyileşmesini etkileyecek ıslah, deneme, üretme ve temizleme müesseseleri kurmak
4. Zirai ürünlere zarar veren her türlü hastalık, zararlı ve doğal afetlerle savaşmak
5. Bir bölgeden diğer bir bölgeye geçebilecek ve yabancı ülkelere gelebilecek hastalık ve zararlılara karşı korunma önlemleri almak
6. Dış ülkelere getirilecek her çeşit üretim araçlarının ithalini ve ülkeden çıkarılacak olanların da ihracını denetlemek, sınırlamak ve yasaklamak

7. Zirai sulama işletmesini yapmak ve ziraate ait küçük sulama ve kurutma tesisleri meydana getirmek
8. Zirai ürünlerin ülke için işlenip kıymetlendirilmesine çalışmak ve bunun için gerekli tesisleri kurmak ve kurdurmak
9. Zirai üretimi canlandıracak ve çoğaltacak teşkilat meydana getirmek ve önlemler almak
10. Köy ekonomisinin düzeltilmesine uğraşmak
11. Zirai öğrenimi teşkilatlandırmak
12. Tarım alet ve makinalarını yaymak
13. Ziraat oda ve kurumlarını canlandırmak ve denetlemek
14. Özel kanunlarla yapılması, kendisine verilen işleri yapmak ve ziraat konularıyla ilgili her türlü hizmetleri görmek

3.3.1.2. Veteriner Umum Müdürlüğü

3203 sayılı kanunun 9. maddesine göre görevleri;

1. Ülke hayvanlarının sağlığını korumak ve kendilerine zarar veren her türlü faktörlerle savaşmak
2. Hayvanlardan insanlara geçen hastalıklar bakımından hayvanları ve hayvansal maddeleri insanlara zarar vermeyecek bir hale getirmek, vasıflarını yükseltmek ve sayılarını çoğaltmak
3. Her türlü hayvansal ürünlerle hayvan barınaklarını ve yiyeceklerini muayene, denetleme ve tahlil etmek
4. Hayvan hastalıklarında kullanılan serum, aşı ve kimyasal ve diğer biyolojik müstahzaratı muayene ve denetlemek ve gerekenleri yapmak ve dışarıdan gelecekleri muayene e denetlemek ve bunlara ait enstitü, laboratuvar, inceleme ve muayene ve tahlil istasyonları açmak
5. Sınır kapıları ve limanlarda veteriner tahaffuzhanelerini açmak
6. Ülke içinde hayvan barınakları kurmak ve işletmek

7. Ehli hayvanların niteliklerini yükseltmek, verimlerini ve sayılarını çoğaltmak bakımından haralar, depolar, inekhaneler, örnek ağıllar, tay çiftlikleri, tay depoları, binicilik okulları ve benzeri kurumları açmak ve idare etmek, sergiler, ayrışlar ve müsabakalar düzenlemek
8. Hayvan pazarı ve panayırların, sergi yerlerini, ekarisaj tesisini denetlemek ve yönetmek
9. Hayvan sağlığı memur okulları açmak
10. Nalbant okulları açmak ve nalbantları tescil etmek ve dükkanlarını kontrol etmek
11. Hayvan dispanserleri, klinik ve hastahanelerini açmak, yönetmek ve açılmış bulunanları kontrol ve denetlemek
12. Hayvancılık işleri ile ilgili olarak kurulan kurumların faaliyetlerini teknik bakımdan kontrol ve denetleyerek direktif vermek ve özel yasalarla kendisine verilen görevleri yapmak.

3.3.1.3. Orman Umum Müdürlüğü

1839 yılında Ticaret Nezaretine bağlı olarak kurulan Orman Müdürlüğü, ormancılığın teşkilatlanmasında ilk adım olarak kabul edilmektedir. 1857 yılında Fransız ormancıların desteği ile orman okulunun kurulmasını takiben, 1858 yılında hazırlanan “Kanun Name-i Arazi” adlı kanun ile ormancılıkla ilgili ilk hükümlere yer verilmiştir.

Genel müdürlük düzeyinde teşkilatlanma 1862 yılında olmuş ve Maliye Nezareti bünyesinde “Orman Umum Müdürlüğü” kurulmuştur.

04.06.1937 tarih ve 3204 sayılı kanun ile kurulan Orman Genel Müdürlüğü'nün kanunda yer alan amacı “yurt ormanlarını korumak, işlemek, imar etmek, yeniden orman yetiştirmek ve mevcut ormanların verimini artırmak ve bu görevin en iyi biçimde yerine getirilebilmesi için icabında yeniden teşkilat

kurmak, bu amaca yönelik fen adamları yetiştirmekle yükümlü olmak” olarak belirlenmiştir.

1969 yılına kadar çeşitli bakanlıklara bağlı olarak genel müdürlük düzeyinde hizmet vermiş ve 07.08.1969 yılında 1595 sayılı kanun ile Orman Bakanlığı kurulmuştur. 12 Eylül 1980 tarihinden sonra devletin idari yapısında meydana gelişen değişikliğe bağlı olarak 21.09.1980 tarih ve 4741 sayılı olur gereği önce Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlıkları ile birleştirilerek Tarım ve Orman Bakanlığı adını almış ve 13.02.1981 tarih ve 2384 sayılı kanun ile resmen kapatılmıştır. Kapatılması ile yapılan hatanın anlaşılması ve sözü edilen ormancılık faaliyet ve hizmetlerinde meydana gelen çoğalma sonucu ortaya çıkan teknik, mali, ekonomik ve sosyal güçlüklerin aşılabilmesi için 07.08.1991 tarih ve 442 sayılı kanun ile yeniden Orman Bakanlığı olarak teşkilatlanmıştır. 2003 yılından 58. Hükümet ile Çevre Bakanlığı ile birleştirilerek Çevre ve Orman Bakanlığı olarak hizmetlerini sürdürmektedir.

Başlangıçta, 2 danışma ve denetim birimi, 3 ana hizmet birimi, 5 yardımcı birim ve 1 katma bütçeli bağlı kuruluş olmak üzere toplam 11 birimle kurulmuş olan Tarım Bakanlığının merkezi örgüt yapısında, 1950’li yıllara gelindiğinde, 5 ana hizmet birimi, 3 danışma birimi, 5 yardımcı birim ile 5 bağlı ve 1’de ilgili kuruluş olmak üzere toplam 19 ayrı kuruluşun yer aldığı görülmüştür.

1950-1962 yılları arasında ki dönemde bu sayının 6’sı danışma birimi, 6’sı ana hizmet birimi, 5’iyardımcı hizmet birimi, 4’ü katma bütçeli bağlı kuruluş ve 3’ü de ilgili kuruluş olmak üzere 24 ‘e çıktığı , 1962-1973 yılları arasındaki dönemde 8 Danışma birimi, 9 ana hizmet birimi, 6 yardımcı hizmet birimi, 3 katma bütçeli bağlı kuruluş ve 5 ilgili kuruluş olmak üzere toplam 31 e yükseldiği görülmektedir.

1974-1980 yılları arasındaki dönemde ise , 8 danışma ve denetim birimi, 12 ana hizmet birimi, 3 yardımcı hizmet birimi, 2 katma bütçeli bağlı kuruluş ve 6 da ilgili kuruluş olmak üzere toplam yine 31 olarak kaldığı görülmektedir.

26 Ocak 1974 tarih ve 4/92 sayılı onay Tarım Bakanlığı'nın adı değiştirilerek "Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı" haline dönüştürülmüştür.

17 Şubat 1981 tarih ve 17254 sayılı Resmi gazetede yayınlanan " 2384 Sayılı Orman Bakanlığının Tarım Bakanlığına Devri Hakkındaki Kanun " ile Bakanlığın adı " Tarım ve Orman Bakanlığı " olarak değiştirilmiştir. Orman Bakanlığı kaldırıldıktan sonraki dönemde, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın merkezi örgüt yapısı içerisinde, 7 danışma birimi, 14 ana hizmet birimi, 4 yardımcı birim ile 2 bağlı ve 5 ilgili kuruluş olmak üzere toplam 32 birimin yer aldığı görülmektedir.

Sonrasında, 14 Aralık 1983 tarih ve 18251 sayılı Resmi gazetede yayınlanan "183 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Köyişleri ve Kooperatifler Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlanarak Bakanlığın adı "Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı" olarak değiştirilmiş ve bu Bakanlığın merkez örgütünde 3 danışma ve denetim birimi, 11 ana hizmet birimi , 6 yardımcı birim ile 4 bağlı ve 7 de ilgili kuruluş olmak üzere toplam 31 birim yer almıştır.

18 Haziran 1984 tarih ve 18435 sayılı Resmi gazetede yayınlanan " 212 sayılı Kanun Hükmünde Kararname" ile bu Bakanlığın merkez örgütünde, 4 danışma ve denetim birimi, 4 yardımcı birim, 3 ana hizmet birimi ile 4 bağlı ve 8 ilgili kuruluş olmak üzere toplam birim sayısı 23'e indirgenmiştir.

Bir yıl sonra, 12 Mart 1985 tarih ve 18692 sayılı Resmi gazetede yayınlanan 3161 sayılı "Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" ile bakanlık merkez örgütü yeniden düzenlenmiş ve örgüt yapısı içerisinde 4 danışma ve denetim birimi, 4 yardımcı birim, 3 ana hizmet birimi ile 4 bağlı ve 8 ilgili kuruluş olmak üzere toplam birim sayısı yine 23 olarak korunmuştur.

Son olarak da, Bakanlığın şu andaki merkezi örgüt yapısını şekillendiren 9.8.1991 tarih ve 20955 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan " 441 ve 442 sayılı

Kanun Hükmünde Kararnameler ” çıkarılmıştır. Kararnameler ile Orman Bakanlığı ikinci kez ayrılmış ve Bakanlığın adı “441 sayılı Kanun Hükmünde Kararname” ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Yeni Bakanlığın merkezi örgüt yapısı 4 danışma ve denetim birimi, 5 ana hizmet birimi, 4 yardımcı hizmet birimi ile 3 bağlı ve 7 ilgili kuruluş olmak üzere toplam olarak 23 birimden meydana gelmiştir.

Daha sonraki dönemde özelleştirilmek üzere Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 20.5.1992 tarihinde, Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü'nün 22.1.1993 tarihinde Başbakanlık Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığına (Sonradan bu kurumun adı değiştirilerek Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı olmuştur) devredilmeleri ve Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün de, 3046 sayılı kanunun değişik 10. maddesine göre 8.7.1993 tarih ve 21631 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan ve Başbakanlığın teklifi üzerine Cumhurbaşkanlığı'na onaylanan “Kuruluşların Bağlı Oldukları Bakanlıkların Değiştirilmesi ile İlgili İşlemler” dahilinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'ndan alınarak Başbakanlığa bağlanması ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın merkezi örgüt yapısı içinde yer alan kuruluşların veya birimlerin toplam sayısı 19'a indirgenmiştir.

Ancak; 2002 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü yeniden Tarım ve Köyişleri Bakanlığa bağlanmıştır.

1937 yılından günümüze kadar geçen dönemde, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın merkezi örgüt yapısı içinde 48 adet yeni birim kurulmuş, kaldırılmış yada başka birimlerle birleştirilmiştir. 1980'li yıllardan sonraki 17 yıl içinde yapılan değişiklik sayısı ise 6'dır. 1937 yılından 1984 yılına kadar olan dönemde Bakanlık merkezi örgüt yapısında bağımsız birim sayısı giderek artmış ve koordinasyon azalması ve idare tekniğine göre yönetimin güçleşmesi neticesi 1984 yılında Bakanlığın Reorganize edilmesi fikrini gündeme gelmiştir.

Bu amaçla, 18.6.1984 tarih ve 212 sayılı KHK ile Bakanlığın merkez ve taşra örgüt yapısı yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemede, Bakanlık birimlerinin konu ve ürün esasına göre değil, ana fonksiyonlarına göre örgütlenmesi esas alınmış olup, tarım kesimine hizmet götüren belli merkezi birimlerin, kumanda birliği ve yatay koordinasyon sağlanması yönünden tek bir yönetim ve denetim altında birleştirilmesi öngörülmüştür. Böylece, tarımsal hizmetlerin ve yatırımların çiftçilere ve köylülere daha süratli ve etkin bir şekilde iletilmesi ve yürütülmesi düşünülmüştür. Böylece de Bakanlık günlük teknik ve rutin hizmetler yerine asli görevi olan tarım politikalarına ağırlık veren ve bu politikaları üreten bir konuma dönüştürülmüştür.

12.3.1985 tarih ve 3161 sayılı kanun ve 9.8.1991 tarih ve 441 sayılı KHK ile yapılan düzenlemelerde de fonksiyonel örgütlenme ilkesi korunmaya çalışılmıştır (www.tarim.gov.tr).

Cumhuriyetten günümüze 8 defa adı değişen bugünkü adı ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bir çok meslek grubuna mensup 64 Bakan tarafından yönetilmiştir. Bu bakanlardan yalnızca 13'ü Ziraat Mühendisliği kökenli olup İşletme, Hukuk, Siyasal Bilimler ve diğer mühendislik dallarında 51 Bakan görev yapmıştır.

Çizelge 6.Cumhuriyet Dönemi Tarım Bakanlığı ve Görev Alan Bakanlar

Adı Soyadı	Hükümet ¹	Bakanlığın Adı	Göreve Başlama Tarihi	Görevden Ayrılma Tarihi
Hasan Bey	I.İnönü	İktisat Vekaleti	29.10.1923	06.03.1924
Zekai Apaydın	II.İnönü	Ziraat Vekaleti	06.03.1924	20.08.1924
Şükrü Kaya	II.İnönü	Ziraat Vekaleti	20.08.1924	22.11.1924
H.Fehmi Ataç	Okyar	Ziraat Vekaleti	22.11.1924	03.03.1925
Sabri Toprak	III.İnönü	Ziraat Vekaleti	03.03.1925	01.11.1927
M.Rahmi Köken	IV.İnönü	Ziraat Vekaleti/ İktisat Vekaleti	01.11.1927	27.09.1930
M.Şeref Özkan	IV.İnönü	Ziraat Vekaleti	27.09.1930	04.05.1931
Muhlis Erkmen	VI.İnönü	Ziraat Vekaleti	04.05.1931	01.03.1935

¹ V. İnönü Hükümeti döneminde Bakanlar Kurulunda Ziraat Vekaleti yer almamıştır.

Muhlis Erkmn	VII. İnönü	Ziraat Vekaleti	01.03.1935	01.06.1937
Şakir Kesebilir	VII. İnönü	Ziraat Vekaleti	01.06.1937	01.11.1937
Şakir Kesebilir	I.Bayar	Ziraat Vekaleti	01.11.1937	13.04.1938
Faik Kurdoğlu	I.Bayar	Ziraat Vekaleti	13.04.1938	11.11.1938
Faik Kurdoğlu	II.Bayar	Ziraat Vekaleti	11.11.1938	25.01.1939
Muhlis Erkmn	I.Saydam	Ziraat Vekaleti	25.01.1939	03.04.1939
Muhlis Erkmn	II.Saydam	Ziraat Vekaleti	03.04.1939	09.07.1942
Ş.Raşit Hatipoğlu	I.Saraçoğlu	Ziraat Vekaleti	09.07.1942	09.03.1943
Ş.Raşit Hatipoğlu	II.Saraçoğlu	Ziraat Vekaleti	09.03.1943	07.08.1946
Faik Kurdoğlu	Peker	Tarım Bakanlığı	07.08.1946	05.09.1947
Şevket Adalan	Peker	Tarım Bakanlığı	05.09.1947	10.09.1947
Tahsin Çoşkan	I.Saka	Tarım Bakanlığı	10.09.1947	10.06.1948
Cavit Oral	II.Saka	Tarım Bakanlığı	10.06.1948	16.01.1949
Cavit Oral	Günaltay	Tarım Bakanlığı	16.01.1949	22.05.1950
Nihat İyriboz	I.Menderes	Tarım Bakanlığı	22.05.1950	09.03.1951
Nedim Ökmen	II.Menderes	Tarım Bakanlığı	09.03.1951	17.05.1954
Nedim Ökmen	III.Menderes	Ziraat Vekaleti	17.05.1954	09.12.1955
Esat Budakoğlu	IV.Menderes	Ziraat Vekaleti	09.12.1955	26.11.1957
Nedim Ökmen	V.Menderes	Ziraat Vekaleti	26.11.1957	27.05.1960
Feridun Üstün	I.Gürsel	Ziraat Vekaleti	30.05.1960	29.08.1960
Osman Tosun	I.Gürsel	Ziraat Vekaleti	29.08.1960	04.01.1961
Osman Tosun	II.Gürsel	Tarım Bakanlığı	05.01.1961	20.11.1961
Cavit Oral	VIII. İnönü	Tarım Bakanlığı	20.11.1961	25.06.1962
Mehmet İzmen	IX. İnönü	Tarım Bakanlığı	25.06.1962	25.12.1963
Turan Şahin	X. İnönü	Tarım Bakanlığı	25.12.1963	20.02.1965
Turhan Kapanlı	Ürgüplü	Tarım Bakanlığı	20.02.1965	27.10.1965
Bahri Dağdaş	I.Demirel	Tarım Bakanlığı	27.10.1965	12.08.1969
Mesut Erez	I.Demirel	Tarım Bakanlığı	12.08.1969	03.11.1969
İlhami Ertem	II.Demirel	Tarım Bakanlığı	03.11.1969	06.03.1970
İlhami Ertem	III.Demirel	Tarım Bakanlığı	06.03.1970	12.03.1971
Orhan Dikmen	I.Erim	Tarım Bakanlığı	26.03.1971	11.12.1971
Orhan Dikmen	II.Erim	Tarım Bakanlığı	11.12.1971	22.05.1972
İlyas Karagöz	Melen	Tarım Bakanlığı	22.05.1972	15.04.1973
A.Nusret Tuna	Talu	Tarım Bakanlığı	15.04.1973	26.01.1974
Korkut Özal	I.Ecevit	Gıda, Tarım ve Hayvancılık	26.01.1974	17.11.1974
Reşat Aktan	Irmak	Gıda, Tarım ve Hayvancılık	17.11.1974	31.03.1975
Korkut Özal	IV.Demirel	Gıda, Tarım ve Hayvancılık	31.03.1975	21.06.1977
Fikret Gündoğan	II.Ecevit	Gıda, Tarım ve Hayvancılık	21.06.1977	21.07.1977

Fehim Adak	V.Demirel	Gıda, Tarım ve Hayvancılık	21.07.1977	05.11.1978
Mehmet Yüceler	III.Ecevit	Gıda, Tarım ve Hayvancılık	05.01.1978	12.11.1979
Cemal Külahlı	VI.Demirel	Gıda, Tarım ve Hayvancılık	12.11.1979	12.09.1980
12.09.1980-20.09.1980 tarihleri arasında Bakanlıklara Müsteşarlar vekalet etmiştir				
Sebahattin Özbek	Ulus	Tarım ve Orman Bakanlığı	20.09.1980	13.12.1983
Hüsnü Doğan	I.Özal	Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı	13.12.1983	21.12.1987
Hüsnü Doğan	II.Özal	Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı	21.12.1987	31.03.1989
Lütfullah Kayalar	II.Özal	Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı	31.03.1989	09.11.1989
Lütfullah Kayalar	Akbulut	Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı	09.11.1989	23.06.1991
İlker Tuncay	I. Yılmaz	Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı	23.06.1991	12.08.1991
İlker Tuncay	I. Yılmaz	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	12.08.1991	20.11.1991
Necmettin Cevheri	VII.Demirel	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	20.11.1991	25.06.1993
Refaidin Şahin	Çiller	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	26.06.1993	06.10.1995
Nafiz Kurt	Çiller	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	06.10.1995	07.03.1996
İsmet Atilla	II.Yılmaz	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	07.03.1996	23.06.1996
Musa Demirci	Erbakan	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	28.06.1996	30.06.1997
Mustafa Taşar	III.Yılmaz	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	30.06.1997	11.01.1999
Mahmut Erdir	IV.Ecevit	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	11.01.1999	21.05.1999
H.Yusuf Gökcalp	Ecevit-Bahçeli-Yılmaz	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	29.05.1999	19.11.2002
Sami Güçlü	Gül-Erdoğan (AKP)	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	19.11.2002	+

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Kayıtları

3.3.2. Günümüzde Tarım ve Köyişleri Bakanlığına Bağlı ve İlgili Hizmet Birimleri ve Tarihçesi

Bu başlık altında Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'na bağlı ve ilgili birimler kronolojik sıraya göre verilmiştir.

3.3.2.1. Atatürk Orman Çiftliği

Kurtuluş savaşı sonrası gelişmenin sağlanması için birçok alana yönelik girişimler için çalışmalar başlatılmıştır. Ekonominin temelini tarım olduğu görüşü ile Atatürk tarımda kalkınmaya öncelikle önem vermiştir. Köylüye sistemli ve programlı üretimi benimsetmek, modern tarım tekniklerinin uygulanmasında önderlik için teşvik edici çalışmaların başlatılması ve de tarıma elverişsiz, bozkır olan Başkent Ankara'nın doğa güzelliğine kavuşturulması amacıyla 1925 yılında Ankara civarında modern bir çiftlik kurulması kararına varılmıştır. Uzmanların, deneyimli tarımcıların ve danışmanların uzun araştırmaları sonucunda amaca uygun arazi bulunamamıştır. İleriki yıllarda Atatürk tarafından başlangıçta 20.000 dekar olan ve daha sonra çevredeki birçok bataklık ve çorak arazilerde alınarak modern bir çiftlik oluşturulmaya başlanmıştır. Çalışmalar sonucunda fikir aşamasındaki amaçlara ulaşılmış ve Gazi Orman Çiftliği faaliyete geçmiştir.

Çiftlik ve ait mülkler 1937 yılında hazineye bağışlanmıştır. Atatürk tarafından hazineye bağışlanan çiftliklerin kuruluşuna uygun yönetilmesi ve örnek işletme olarak sürekliliğinin sağlanması için tarımsal bir devlet teşekkülünün kurulması gerekmiştir. Bu amaçla, 13.01.1938 tarihli 3308 sayılı kanunla "Devlet Ziraat İşletmeleri" kurulmuştur. Kanun gereği Orman çiftliği de işletmeye devr edilmiştir. İşletme 28.02.1950 tarihinde kapatılmış ve yerine 01.03.1950 tarihinde Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Çiftliği daha dinamik yapıya kavuşturmak ve kuruluş amaçlarına uygun çok yönlü bir kimliğe sahip kılmak ve bağımsız ekonomik sorumluluğunu kazanması için TBMM'ne sunulan yasa tasarısı kabul edilmiş ve 01.04.1950 tarih ve 5659 sayılı kanun ile çiftliğin adı “Atatürk Orman çiftliği” olarak değiştirilmiştir. Tüzel kişiliğe haiz bir birim olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

3.3.2.2. Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM)

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ülkede yaşanan ekonomik zorlukların tarıma yönelik destek ile aşılabacağı düşünülmüştür. Bu fikir ile 1937 yılında Zirai Kombinalar ve Devlet Ziraat İşletmeleri kurulmuştur. II. Dünya savaşının çıkması ile ordunun ihtiyacı olan gıda maddelerinin üretilmesi için boş ve verimsiz arazilerde ıslah yapılarak üretime yönelinmiştir.

1949 yılında 5433 sayılı KHK ile verimi artırmak, üretimi çeşitlendirmek ve ürün kalitesini yükseltmek amacıyla Zirai Kombinalar ev Devlet Zirai İşletmeleri birleştirilerek kurulan Devlet Üretme Çiftlikleri 1984 yılında 233 sayılı KHK uyarınca Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü adıyla yeniden organize edilmiştir. Devlet Üretme Çiftliği ve Hara arazileri varlıkları birleştirilerek TİGEM altında toplanılmıştır. 1994 yılına kadar Kamu İktisadi Teşekkülü (KİT) olarak faaliyet göstermiş bu yıldan sonra da İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) olarak yeni bir statüye kavuşmuştur.

Amacı, tarım ve tarıma dayalı sanayiinin ihtiyaç duyduğu temel mal ve hizmetleri üretmek, bunları ticari esaslara göre yürütmek ve kar etmek. olan TİGEM 38 işletmesi faaliyetlerine devam etmektedir .

3.3.2.3. Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)

I.Dünya savaşı bir çok konuda ülkeleri tahribata uğratmış ve savaş sonrasında sanayi tesisleri büyük ölçüde yok olmuştur. Bir çok ülkeyi etkileyen bu olumsuz durum karşısında ülkelerin tarıma yönelmesi zorunlu hale gelmiştir

ve tarımsal üretimin hızla artmasıyla üretici ülkelerde özellikle buğday stokları büyük ölçüde çoğalmıştır. Buğday stoklarındaki bu artış dış piyasada rekabete, fiyatların düşmesine ve bunlardan kaynaklanan büyük krizlere neden olmuş, özellikle 1928 yılından sonra Türkiye dahil birçok ülkede buğday fiyatları hızla düşmeye başlamıştır.

Krizin giderek büyümesi üreticileri zor duruma düşürmüştü ve ülkelerin bu konuda önlemler almasını gerektirmiştir. Bir çok ülkede görülen bu durum üretici bir ülke olan Türkiye’de de yaşanmıştır. Bu durum karşısında 10.07.1932 tarihinde yürürlüğe giren 2056 sayılı kanunla da görevlendirilen Ziraat Bankası 1932/1933 yıllarında çoğu Orta Anadolu’da olmak üzere alım merkezleri açılmıştır. Üreticinin sorunu bu uygulama ile çözülmeye çalışılırken alınan buğdayın muhafazası için yeterli kapasitede depo bulma sorunu ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu sorunu giderme görevi, Silo ve Ambar İnşası hakkında çıkarılan 11.06.1933 tarih, 2303 sayılı kanunla Ziraat Bankasına verilmiştir. Ziraat Bankası hububat muhafaza tesisleri kurmaya başlamıştır. Gerek Üreticinin desteklenmesi, gerekse silo ve ambar yapımı oldukça büyük mali yük getirdiği için 30.05.1935 tarih, 2466 sayılı “Buğday koruma Karşılığı” kanunu ile ekmeğe düşük oranda vergi getirilmiştir.

Üretimin bu şekilde desteklenmesi ile buğday üretiminin gelişmesi ve zaman zaman meydana gelen tabii afetler ile tohumluk ve yardım ihtiyaçlarının belirlenmesi ve giderilmesi görevi de bankaya verilmiştir. Buğday üretiminin artması yanında görevleri artan ve de II. Dünya Savaşı’nın sonuçlarının gittikçe ağırlaşmasıyla Ziraat Bankasına bağlı Buğday Masası Şefliği tarafından yürütülen bu görevler, yalnızca bu amaçla çalışacak bir kurumun gerektirmiş ve 24.06.1938 tarih ve 3491 sayılı kanunla İDT niteliğinde olmak üzere Ticaret Bakanlığına bağlı olarak “Toprak Mahsulleri Ofisi” kurulmuştur.

Kuruluş yılında yalnızca buğday üreticisine destek olmak ve buğday piyasasını düzenlemek amacıyla kurulan TMO gelişen ve değişen şartlar içinde

zamanla arpa, çavdar, yulaf, mısır, patates, pirinç, çeltik ile fasulye, nohut, mercimek gibi bakliyat, yağlı tohumlar ve uyuşturucu maddeleri de faaliyet alanı içine almıştır. II. Dünya savaşı yılları içinde kurulması nedeni ile geçici olarak benzin, otomobil lastiği, et kavurması, margarin ve hatta kahve gibi maddelerin de tedarik ve dağıtımında görev almıştır. TMO, sermayesinin tamamı Devlete ait 08.06.1984 tarih, 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname (KHK) hükümlerine tabi, tüzel kişiliğe ve faaliyetlerinde özerkliğe sahip, sorumluluğu sermayesi ile sınırlı bir İktisadi Devlet Teşekkülüdür.

3.3.2.4. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü

11.06.1945 yılında kabul edilen 4753 sayılı çiftçiyi topraklandırma kanununun uygulamasını sağlamak üzere Ziraat Vekaletine bağlı olarak Toprak İşleri Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1950 yılında 4784 sayılı kanunla Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı olarak kurulmuş olan İskan Genel Müdürlüğü ile birleştirilerek Toprak ve İskan İşleri Genel Müdürlüğü adını almış ve kısa bir süre sonra Başbakanlığa bağlanmıştır (Zincirci, 1994).

1952 yılında Toprak-Su Genel Müdürlüğü kurulmuş ve 1960 yılında 4757 sayılı yasa ile Tarım Bakanlığına bağlanmıştır. 1964 yılında ise Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığına bağlanmıştır.

13.12.1983 tarih ve 183 sayılı KHK ile 18.06.1984 tarihinde yürürlüğe giren 212 sayılı KHK ile YSE (Yol, Su, Elektrik); TOPRAKSU ve Toprak İskan kuruluşlarının birleştirilmesi ile Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığına bağlı bir kuruluş olarak kurulmuştur. 08.06.1984 tarih ve 235 sayılı KHK ile teşkilat yapısı ve görevleri belirlenmiş fakat, 09.05.1985 yılında 3203 sayılı kanun ile teşkilat yapısı ve görevlerinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu tarihte Toprak-Su Genel Müdürlüğü lağv edilmiş ve görevleri Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir.

Bir çok kez bağı bulunduğu Bakanlık değişen KHGM 2002 yılında Başbakanlığa bağı bir birim iken 2002 yılında Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağı kuruluş olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

3.3.2.5. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü

26.07.1972 yılında Toprak ve Tarım Müsteşarlığı olarak kurulmuştur. Daha sonra adı Tarım ve Toprak Reformu Teşkilatı olarak değiştirilmiştir. 1984 yılında 224 sayılı KHK ile Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığına bağlanmıştır.

26.02.1985 tarih ve 3155 sayılı Toprak ve Tarım Reformu Genel Müdürlüğü'nün Kuruluş ve Görevleri hakkında 08.06.1984 tarih ve 224 sayılı KHK ile adı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.

3.3.2.6. Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü

15.08.1975 tarihli makam oluru ile Bakanlık bünyesinde Tarımsal araştırmalar Genel Müdürlüğü adı altında yeni bir birim oluşturulmuştur (Zincirci, 1994). Ancak, 26.03.1985 tarihinde kapatılmıştır. 09.08.1991 tarih ve 441 sayılı KHK ile yeniden kurulmuştur.

Bitki ıslahı ve yetiştirme, hayvan ıslahı ve yetiştiriciliği, hayvan sağlığı, su ürünleri, gıda ve yem konularında çalışmalar yapmaktadır.

3.3.2.7. Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü

15.05.1957 yılında 6968 sayılı kanun ile Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1984 yılında 212 sayılı KHK ile kaldırılmıştır.

04.04.1971 tarihli resmi gazetede yayınlanan 1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu ile bakanlığa verilen görevleri yürütmek üzere 26.05.1971 yılında Su Ürünleri Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. 03.11.1972 tarihinde de Su Ürünleri

Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. 01.03.1982'de tekrar Su Ürünleri Dairesi Başkanlığı adını almış ve 1983 tarihli 183 sayılı yasa KHK ile kaldırılmıştır (Zincirci, 1994) .

16.12.1971 yılında makam oluru ile İaşe Genel Müdürlüğü 28.06.1972 yılında Gıda İşleri Genel Müdürlüğü, 1982 yılında da Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiş ve 18.06.1984 tarih ve 212 sayılı KHK ile kaldırılmıştır.

06.03.1985 tarih ve 3161 sayılı kanun ile kurulmuş olan Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'ne Gıda Kontrol Genel Müdürlüğü, Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğü ve Su Ürünleri Dairesi görevleri de intikal ettirilmiştir. 07.08.1991 tarih ve 441 sayılı KHK ile Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir.

3.3.2.8. Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü

Genel müdürlüğün kuruluş dayanağı; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın kurulması hakkındaki 6.6.1991 tarih ve 3755 sayılı kanunun verdiği yetkiye dayanılarak 07.08.1991 tarih ve 441 sayılı kanun hükmünde kararnamedir.

3.3.2.9. Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğü

14.12.1983 tarih ve 183 sayılı Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığının Teşkilat ev Görevleri Hakkında KHK ile 1163 sayılı kooperatifler Kanunu kapsamına giren kooperatifleri teşvik etmek, köylerde el sanatlarının geliştirilmesi ve yayımlaşarak pazarlanmasını sağlamak, milli kooperatifçiliği geliştirmek, ulusal ve uluslar rasanı işbirliğini sağlamak, gerekli yayın ve eğitimi sağlamak için Kooperatifler Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

183 sayılı KHK'nin yürürlüğe girmesinden 6 ay sonra 18.06.1984 tarihinde 183 sayılı KHK'nin bazı maddelerinin değişmesi , bazı maddelerin eklenmesi ve kaldırılması hakkında 212 sayılı KHK çıkarılmıştır. Bakanlık

yapısında önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu KHK ile Kooperatifler Genel Müdürlüğü'nün görevleri yeni bir ana hizmet birimi olarak kurulan Teşkilatlandırma ve Destekleme Genel Müdürlüğüne aktarılmıştır. Tarım ve Orman sektörleri ve kırsal kalkınma projeleri ile ilgili olarak üreticilerin teşkilatlanması, eğitilmesi ve tarım girdilerinin ve bazı temel ihtiyaçların karşılanması amacı ile kurulmuştur.

3.3.2.10. Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü

İlk kuru çay üretimi 1938 yılında elle gerçekleştirilmiş, 1940 yılında çıkarılan 3788 sayılı kanunla Türkiye çaycılığı güvenceye kavuşturulmuştur. İlk çay fabrikası 1947 yılında Rize'de kurulmuştur.

Başlangıçta Tarım Bakanlığınca yürütülen çay tarımı ile ilgili faaliyetler, 1950 yılında ekonomik anlamda üretime geçildikten sonra bölünmüştür. Yetiştiriciliği Tarım Bakanlığınca, yaş çay yaprağı satın alınması, kuru çay üretimi ve pazarlanması ise Gümrükler ve Tekel Genel Müdürlüğüne yürütölmeye başlanmıştır.

Çay tarımı ve sanayisinin ekonomik ve sosyal yönden daha etkin hale getirilmesi amacı ile 1971 yılında 1497 sayılı Çay Kurumu Kanunu çıkarılmış ve bu kanun ile çay ile ilgili tüm faaliyetler, bir İDK olarak kurulan Çay Kurumuna devredilmiştir. 1973 yılında fiilen faaliyet geçen Çay Kurumu 1983 yılında çıkarılan 2929 sayılı kanunla “Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü (Çay-Kur)” adı altında KİK'e dönüştürölmüştür. Bu kanun 233 sayılı KHK ile tadil edilmiştir.

1984 yılında devlet tekeline olan çay işletmeciliği 3092 sayılı kanun ile özel sektöre de açılmıştır.

1994 yılında çıkarılan 4046 sayılı “Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesi ve Bazı Kanun ve KHK Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 35.

maddesi gereğince İDT statüsüne alınmıştır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı bir birim olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

3.3.3. Cumhuriyetten Sonra Kurulan Faaliyetleri Devam Etmeyen Kurumlar

3.3.3.1. Zirai Kombinalar İdaresi Kuruluşu

12.02.1937 tarih ve 3130 sayılı kanunla ziraat aletleri ve ziraat makinaları satın alarak ilk önce halkın elinde bulunan nadas arazilerinin sürülmesine, ekilmelerine ve hasat işlerine yardımcı olmak için faaliyetlerine başlamıştır. 1943 yılında boş hazine arazileri üzerinde Devlet Üretim Çiftlikleri kurarak tarımsal üretimi artırmak ve ülkenin gıda maddesi ihtiyacını karşılamak için kurulmuştur.

1937-1940 yılları arasında kamu hizmeti sunmuş ve hububat üretiminin artırılması için çalışmıştır. II.Dünya savaşı sonrası yaşana gıda sıkıntısı nedeni ile devlete ait boş arazileri işleyerek tarımsal ürün ihtiyacını karşılama görevini üstlenmiştir. 01.03.1950 yılında Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğünün kurulması ile kapatılmıştır.

3.3.3.2. Türkiye Zirai Donanım Kurumu Genel Müdürlüğü

1943 yılında 3780 sayılı Milli Koruma Kanununa göre Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuştur. 01.07.1944 yılında 4604 sayılı kanun ile İDT haline getirilmiştir. Kuruluş amacı, tarımda kullanılan her türlü traktör, tarım iş makinaları, araç ve gereçleri, malzeme ve gereçleri, bunların yedek parçalarını imal, üretim ve tedarik edip satmak ve servis, bakım ve tamir hizmetlerini yapmak olarak belirlenmiştir. Bir merkez 5 bölge müdürlüğü ile faaliyet göstermiş ve tarım politikalarındaki devletin rolünü küçültme sürecinde 1998 yılında özelleştirilmiştir.

3.4. Cumhuriyetten Günümüze Tarıma Hizmet Veren Diğer Kurumlar

3.4.1. T.C. Ziraat Bankası

1860'lı yıllarda Osmanlı İmparatorluğu maliyesindeki problemleri ve tarımda karşılaşılan finansman sorunlarını çözmek için 1863'de "İkraz Sandığı" kurulmuştur ve 1867'de Memleket Sandıkları Nizamnamesinin yürürlüğe girmesi ile tüm ülkeye yayılmıştır. Fonksiyonlarını tam olarak yerine getirememesi, merkezi bir sisteme bağlı olmamaları nedeniyle 1883'de Menafi Sandıkları kurularak sandıklar merkezi otoriteye bağlanmıştır. 15 Ağustos 1888 yılında sandıklar yeniden organize edilerek aşağıdaki görevleri yerine getirmek üzere Ziraat Bankası kurulmuştur.

Satılması mümkün olan gayrimenkul rehni ve kefalet karşılığında çiftçiyi kredilendirmek,

Faiz karşılığında senet kabul etmek,

Tarımla ilişkin sarraflık ve aracılık faaliyetleri yapmak.

10 Nisan 1914 tarihinde "Ziraat Bankası Kanunu" çıkarılmıştır. 23 Mart 1916 tarihli Ziraat Bankası Kanunu'yla da Banka'nın hukuki bünyesinde bir değişiklik yapılmamakla beraber, zirai kredi işlemlerine teminat bakımından genişlik verilmiş, alacaklarının hızla tahsiline imkan verecek hükümler getirilmiştir. 1916 yılında getirilen bu yeniliklerle Ziraat Bankası, daha çok "banka" niteliği kazanmaya başlayan bir finans kurumuna dönüşmüştür. Gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesi için 1926'da bankanın her türlü bankacılık faaliyetlerini yürütmesi amacıyla Anonim Şirket statüsü verilmiştir. Savaş yıllarının yarattığı tahribattan etkilenen banka A.Ş. hedeflerini tam olarak yerine getirememiştir. Bunun sonucu olarak 12 Haziran 1937 tarihli 3202 sayılı kanunla T.C.Ziraat Bankası özerk bir devlet kuruluş haline getirilmiştir. 9 Kasım

1984 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 28.10.1983 tarihli 107 sayılı KHK ile Ana Statü kapsamında banka tüzel kişiliğe sahip, faaliyetlerinde özerk ve sorumluluğu sermayesiyle sınırlı bir iktisadi Devlet teşekkülü haline dönüştürülmüştür.

15 Kasım 2000 tarihinde kabul edilen 4603 sayılı kanunla T.C. Ziraat Bankası, Anonim Şirket haline getirilmiştir.

Kamu Bankalarının yeniden yapılandırılmaları kapsamında, Ziraat Bankası 2001 yılından başlayarak büyük bir değişim içine girmiş ve bankanın organizasyon yapısı da değişmiştir.

Şubat 2001 Krizinin ardından Kamu Bankaları, ortak bir yönetim kurulu tarafından yönetilmeye başlanmıştır (www.zerbank.com.tr). Ekonomik kriz ve bankanın yeniden organize edilmesi sürecinde yıllarca tarıma kredi sağlayan önemli bir kuruluş olarak verdiği finansman hizmetlerinde sınırlamalar getirilmiş ve tarımsal kredi faizleri cari faiz haddinden yüksek seyretmiştir.

3.4.2. Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK)

Ülkemizde Tarım Kredi Kooperatifleri hareketinin 1863 yılında Mithat Paşa'nın Niş valisi olduğu sırada devlet ve çiftçilerin katkıları ile oluşturduğu Memleket Sandıkları ile başlamıştır. Günümüzde faaliyet göstermekte olan TKK'nin temeli 1924 yılında çıkarılan İtibari Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu ve 1929 yılında yayınlanan 1470 sayılı Zirai Kredi Kooperatifleri Kanununa dayanmaktadır. Bu yasalar ve uygulamalardan yola çıkılarak, 1935 yılında 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu çıkarılmıştır.

Daha sonra bu kanun gelişen ve değişen ihtiyaçlara göre yerini 1972 yılında çıkarılan 1581 sayılı Kanuna bırakmıştır. Bu kanunla Tarım Kredi Kooperatiflerine yeni bir teşkilatlanma şekli getirilmiş, kooperatiflerin Bölge Birlikleri ve Merkez Birliği organizasyonu içinde teşkilatlanması gerçekleştirilmiştir.

Tarım Kredi Kooperatifleri teşkilatının giderek büyümesi, ortak ihtiyaçlarının artması ve değişiklik kazanması, ülkemizin sosyal, idari ve iktisadi yapısının gelişmesi, Tarım Kredi Kooperatifleri teşkilatının temel yapısında bir takım değişiklikler yapılması gereğini ortaya koymuştur. Bu doğrultudaki sıkıntıların aşılması amacıyla ; 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun bazı maddelerini değiştiren 237 sayılı kanun hükmündeki kararnamenin değiştirilerek kabulü hakkındaki 3223 sayılı kanun 07.06.1985 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1581 sayılı kanuna ve 185 sayılı KHK'ye göre TKK'leri Tarım, Orman ev Köyişleri Banlığına devredilmiştir. Yine 1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri kanununun bazı maddelerinde değişiklik yapılması hakkındaki 28.06.1995 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren 553 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname gereğince mevzuat dahilinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır (www.tarimkredi.org.tr).

3.4.3 GAP İdaresi Başkanlığı

Fırat ve Dicle Nehirleri sularının, sulama ve enerji üretimi amacıyla değerlendirilmesi ve bu arada düzensiz akışı olan bu iki nehrin sularının dizginlemesi amacıyla 1936 yılında Elektrik İşleri Etüd İdaresi kurulmuştur. 1938 yılında Keban boğazında jeolojik ve topografik etüdlere başlamıştır. 1950-1960 yılları arasında Fırat ve Dicle nehirleri üzerinde Elektrik İşleri Etüd İdaresi tarafından sondaj çalışmalarına ağırlık verilmiştir. Yeni ihtiyaçların ortaya çıkması üzerine 1954 yılında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ) kurulmuştur. Böylece Türkiye'de havza çalışmaları yapılması fikri oluşmuş ve Türkiye 26 havzaya ayrılarak, DSİ tarafından etüd ve planlama çalışmaları başlatılmıştır. 1961 yılında Diyarbakır'da kurulan Fırat planlama Amirliği tarafından yapılan çalışmalar sonunda 1964 yılında Fırat Havzası'nın sulama ve enerji potansiyelini belirleyen "Fırat Havzası İnkişaf Raporu" hazırlanmıştır. Bu rapora ilaveten 1966 yılında "Aşağı Fırat İnkişaf Raporu" geliştirilmiştir. Dicle

Havzası için de, aynı paralelde çalışmalar DSİ Diyarbakır Bölge Müdürlüğü'nce sürdürülmüştür.

1977 yılında bu iki havza projesinin "Güneydoğu Anadolu Projesi" şeklinde adlandırılması benimsenmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin entegre bölgesel planlama çerçevesinde ele alınması, yürütülmekte olan faaliyetlerin koordinasyonunun sağlanması ve yönlendirilmesi görevi 1986 yılında Devlet Planlama Teşkilatına (DPT) verilmiştir.

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı, 6 Kasım 1986 tarih ve 20334 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 388 sayılı KHK ile kurulmuştur.

3.4.4. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ)

DSİ Genel Müdürlüğü 1953 yılında 6200 sayılı kanunla, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı kuruluş olarak kurulmuştur. DSİ “yerüstü ve yeraltı sularının tek ve çok amaçlı kullanımı, toprak erozyonunun ve taşkın zararlarının önlenmesi” ile yükümlü kılınmıştır. Bu nedenle DSİ, barajların, hidroelektrik santrallerin, içme-kullanma suyu temini ve sulama şebekelerinin planlanması, projelendirilmesi, inşa edilmesi ve işletilmesinden sorumludur.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), ülkemizde tüm su kaynaklarının planlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumlu, katma bütçeli ve tüzel kişiliğe haiz bir kuruluştur.

DSİ üç aşamalı bir organizasyon yapısına sahiptir. Üst yönetim birimi Ankara'daki Genel Müdürlük makamıdır. Organizasyonun ikinci basamağında toplam sayısı 13 adet olan Daire Başkanlıkları yer almaktadır. Üçüncü aşama yönetim birimi ise Bölge Müdürlüğü veya taşra birimleridir.

3.4.5. Tarım Satış Kooperatifleri

İlk kez 1914 yılında Aydın'da kurulan Aydın İncir Müstahsilleri Ortaklığı ile kooperatifçilik yaşamına girmiştir. Ardından Kula Pamukçular kooperatifi ve

Balçova Sebze Kooperatifi kurulmuş ancak savaş yıllarında (1919) kapatılmıştır. 1924 yılından sonra tekrar faaliyete geçmeye başlamışlardır. 1933 yılında Aydın, Ödemiş, Alaşehir ve Salihli'de kurulan toplam 8 kooperatif birleşerek "Aydın Ziraat Satış Kooperatifleri İttihadı" adıyla birlik kurmuşlardır (Zincirci, 1994).

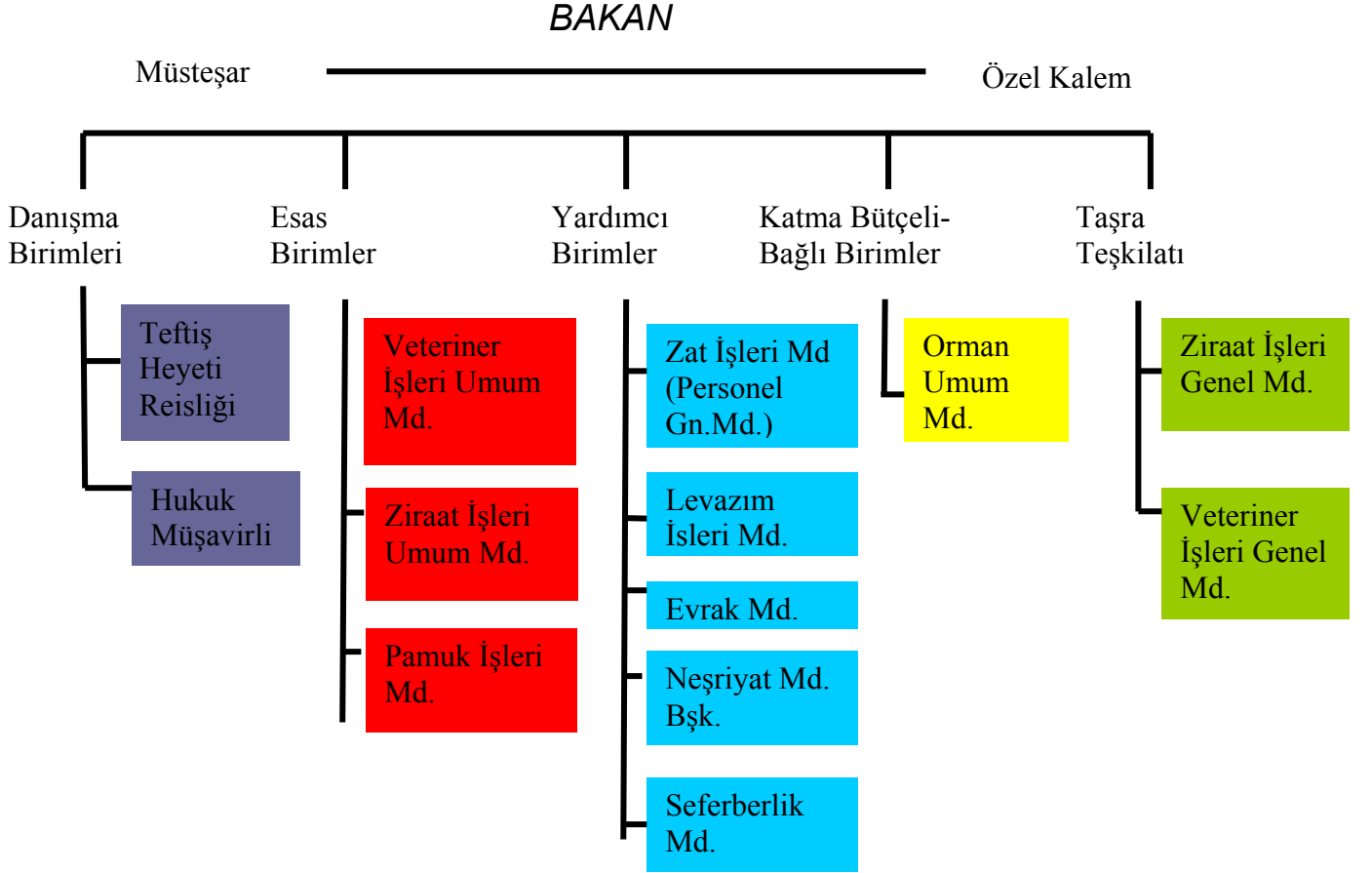
Tarım Satış Kooperatifleri asıl kimliklerini 1935 yılında yürürlüğe giren 2834 sayılı kanun ile kazanmışlardır. Bu kanuni düzenleme, 1984 yılında 238 sayılı KHK ile sona erdirilmiştir. Söz konusu KHK, 1985 yılında 3186 sayılı kanuna dönüştürülmüş daha sonra da 1993 yılında 3947 sayılı kanun ile bazı maddeleri değiştirilmiş ve çalışma konuları belirlenmiştir. Ülkemizde bölgesel ve ürün bazında bir çok kooperatif faaliyetlerine devam etmektedir.

3.4.6. Ziraat Odaları ve Mesleki Örgütler

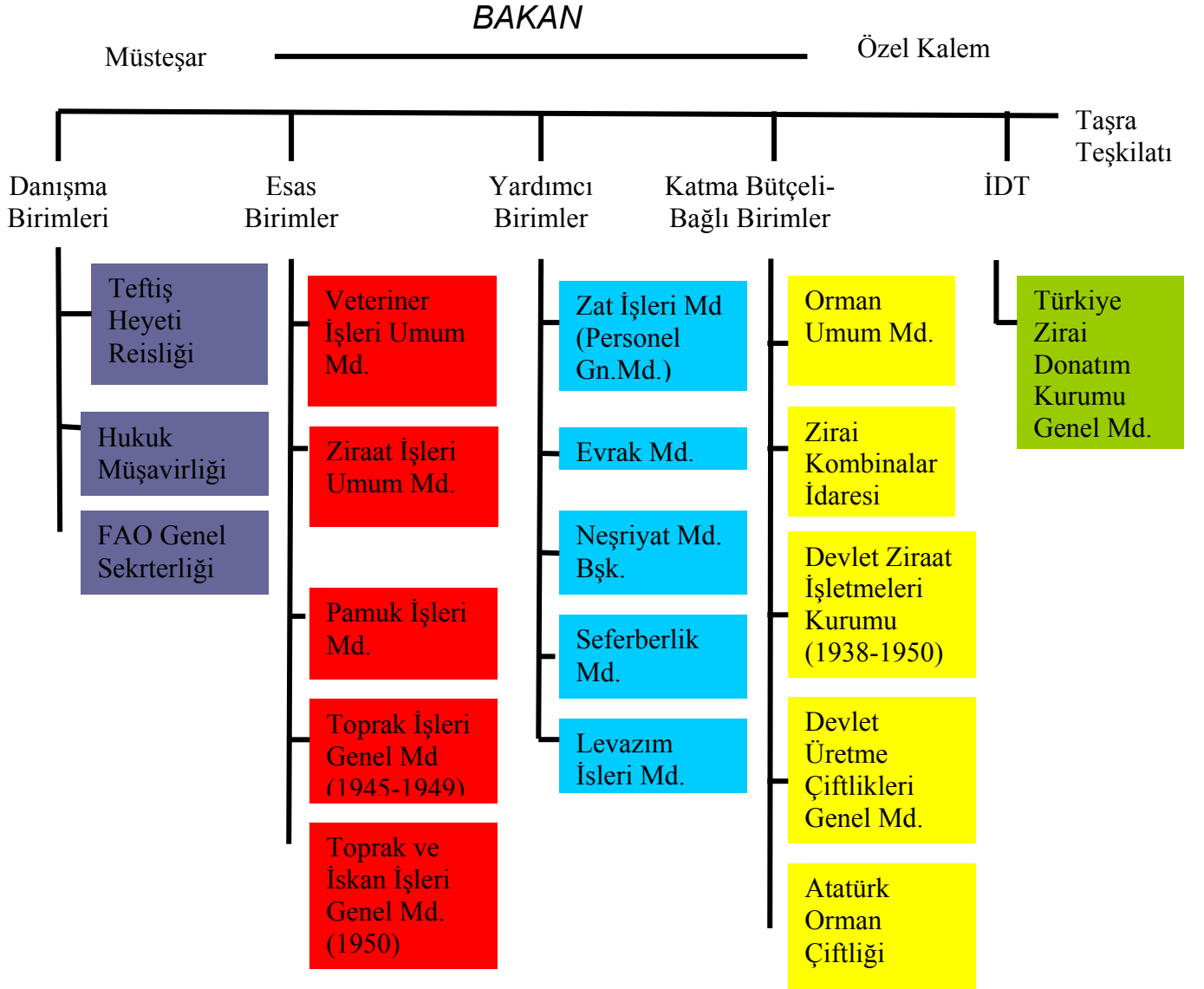
Çiftçilerin meslek kuruluşu olan ziraat odaları, mesleki hizmetleri görmek, tarım sektörünün her alanda genel menfaatlerine uygun olarak gelişmesine ve devletin tarımsal plan ve programlarının gerçekleştirilmesine yardımcı olmak, çiftçilerin müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak ve üreticiler arasında işbirliğini sağlamak amacı ile 1957 yılında çıkarılan 6964 sayılı kanunla kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşudur. 07.01.1971 tarihinde çıkarılan 1330 sayılı yasa ile her il ve ilçede birer ziraat odası ile merkezde bir birlik kurulması hükme bağlanmıştır.

EK.1. Dönemler İtibari İle Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Teşkilat Yapısı

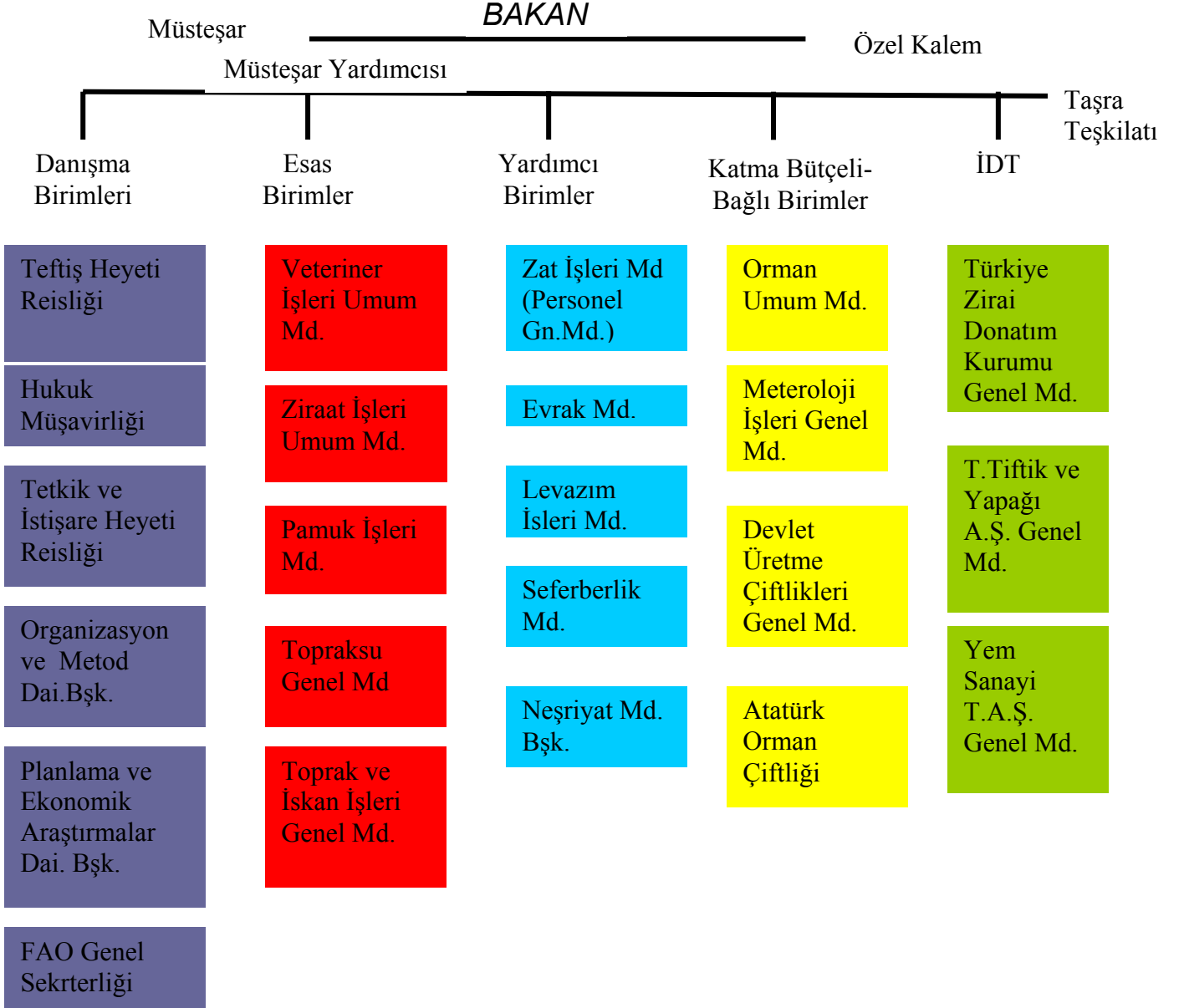
Ziraat Vekaleti Teşkilatı Organizasyon Yapısı (1937)

1937-1950 Dönemi Teşkilat Yapısı

1951-1962 Teşkilat Yapısı

1963-1973 Tarım Bakanlığı Teşkilat Yapısı
BAKAN

Müsteşar

Özel Kalem

Müsteşar Yardımcıları

Taşra
Teşkilatı

Danışma
Birimleri

Esas
Birimler

Yardımcı
Birimler

Katma Bütçeli-
Bağlı Birimler

İlgili
Kuruluşlar

Teftiş Kurulu
Başkanlığı

Hukuk
Müşavirliği

Tetkik ve
İstişare Heyeti
Başkanlığı

Organizasyon
ve Metod
Dai.Bşk.

Planlama ve
Ekonomik
Araştırmalar
Dai. Bşk.

Savunma
Sekrterliği

Dış İlişkiler
Genel Md.

Tarım Ür.
Değerlendirme
ve Paz.
Dai.Bşk.

Veteriner
İşleri Genel
Md.

Ziraat İşleri
Genel Md.

Pamuk İşleri
Md.

Topraksu
Genel Md

Zirai
Mücadele ve
Karantina
Genel Md.

Hayvancılığı
Gelişirm
Projeleri
Genel Md.

Gıda İşleri
Genel Md.

Su Ürünleri
Genel Md.

Yem Tescil
ve Kontrol
Genel Md

Zat İşleri Md
(Personel
Gn.Md.)

Genel Evrak
Md.

Levazım
İşleri Md.

Muhasebe
Md.

Neşriyat Md.
Bşk.

Daire
Md.

Orman Genel
Md.

Devlet
Meteroloji
İşleri Genel
Md

Devlet
Üretme
Çiftlikleri
Genel Md.

Türkiye
Zirai
Donatım
Kurumu
Genel Md.

T.Tiftik ve
Yapağı
A.Ş. Genel
Md.

Yem
Sanayi
T.A.Ş.
Genel Md.

Atatürk
Orman
Çiftliği

T.Süt
Endüstrisi
Kurumu
Genel Md.

1974-1979 Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Teşkilat Yapısı

BAKAN

Müsteşar

Özel Kalem

Müsteşar Yardımcıları

Taşra
Teşkilatı

Danışma Birimleri	Esas Birimler	Yardımcı Birimler	Katma Bütçeli-Bağlı Birimler	İlgili Kuruluşlar
Teftiş Kurulu Başkanlığı	Veteriner İşleri Genel Md.	Personel ve İdari İşler Gn.Md.	Devlet Meteoroloji İşleri Genel Md.	Türkiye Zirai Donatım Kurumu Genel Md.
Hukuk Müşavirliği	Ziraat İşleri Genel Md.	Muhasebe Md.		T. Tiftik ve Yapağı A.Ş. Genel Md.
Tetkik ve İstişare Kurulu Başkanlığı	Pamuk İşleri Md.	Basın-yayın ve Halkla İlişkiler Dai.Bşk.	Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Md.	Yem Sanayi T.A.Ş. Genel Md.
Organizasyon ve Metod Dai.Bşk.	Topraksu Genel Md.			Atatürk Orman Çiftliği
Planlama, Araştırma ve Koordinasyon Genel Md.	Zirai Mücadele ve Karantina Genel Md.			T.Süt Endüstrisi Kurumu Genel Md.
Savunma Sekrterliği	Hayvancılığı Geliştirm Projeleri Genel Md.			TMO Genel Md.
Dış İlişkiler Genel Md.	Gıda İşleri Genel Md.			Et ve Balık Kurumu Genel Md.
Tarım Ür. Değerlendirme ve Paz. Dai.Bşk.	Su Ürünleri Genel Md.			
	Yem Tescil ve Kontrol Genel Md.			
	Sun'i ve Tabii Toh. Ve Nesil Kontrol Gn.Md. Genel Md.			
	Afet İşleri Dai Bşk			
	Yaş Meyve-Sebze İhr Pri Gn Md			

1980-1983 Tarım ve Orman Bakanlığı Teşkilat Yapısı

BAKAN

Müsteşar

Özel Kalem

Müsteşar Yardımcıları

Taşra
Teşkilatı

Danışma Birimleri	Esas Birimler	Yardımcı Birimler	Katma Bütçeli-Bağlı Birimler	İlgili Kuruluşlar
Teftiş Kurulu Başkanlığı	Veteriner İşleri Genel Md.	Personel ve İdari İşler Gn.Md.	Orman Genel Md.	Türkiye Zirai Donatım Kurumu Genel Md.
Hukuk Müşavirliği	Ziraat İşleri Genel Md	Muhasebe Md.	Devlet Üretme Çiftlikleri Genel Md.	T. Tiftik ve Yapağı A.Ş. Genel Md.
Tetkik ve İstişare Kurulu Başkanlığı	Pamuk İşleri Md.	Basın-yayın ve Halkla İlişkiler Dai.Bşk.		Yem Sanayi T.A.Ş. Genel Md.
Organizasyon ve Metod Dai.Bşk.	Bağ Bahçe İşleri Genel Md	Afetler Dai.Bşk.		Atatürk Orman Çiftliği
Planlama, Araştırma ve Koordinasyon Genel Md.	Zirai Mücadele ve Karantina Gn Md			T.Süt Endüstrisi Kurumu Genel Md.
Savunma Sekrterliği	Hayvancılığı Geliştirm Projeleri Genel Md.			
Uluslararası Teknik İlişkiler Genel Md.	Gıda İşleri Gn. Md.			
	Su Ürünleri Gn. Md.			
	Yem Tescil ve Kontrol Gn Md			
	Sun'î ve Tabii Toh. Ve Nesil Kontrol Gn.Md.			
	Ağaçlandırma ve Erezyon Kont. Gn.Md.			
	Milli Parklar ve Avcılık Gn. Md.			
	Orman ür. Sanayi Gn Md			
	Orman Köy İlişkileri Gn Md			

Şubat 1982- Aralık 1983 Tarım ve Orman Bakanlığı Teşkilat Yapısı

BAKAN

Müsteşar

Özel Kalem

Müsteşar Yardımcıları

Taşra
Teşkilatı

Danışma
Birimleri

Esas
Birimler

Yardımcı
Birimler

Katma Bütçeli-
Bağlı Birimler

İlgili
Kuruluşlar

Teftiş Kurulu
Başkanlığı

Hukuk
Müşavirliği

Yüksek Fen
Kurulu
Başkanlığı

Savunma
Sekreterliği

Araştırma
Planlama ve
Koordinasyon
Kurulu Bşk.

Veteriner
İşleri Genel
Md.

Ziraat İşleri
Genel Md.

Pamuk İşleri
Gen. Md.

Gıda Kontrol
Genel Md

Zirai
Mücadele ve
Karantina
Genel Md.

Hayvancılığı
Geliştirme
Genel Md

Su Ürünleri
Dai.Bşk.

ORKÖY
Dai.Bşk.

Uluslar arası
Tarım
İlişkileri
Dai.Bşk.

Personel
Gn.Md

Genel
Sekreterlik

Komptrolörlü
k Dai.Bşk.

Muhasebe
Md.

Destek Hizm.
Dai. Bşk.

Eğitim Daire
Bşk.

Orman Genel
Md.

Tarım
İşletmeleri
Genel Md.

Türkiye
Zirai
Donatım
Kurumu
Genel Md.

T.Tiftik ve
Yapağı
A.Ş. Genel
Md.

Yem
Sanayi
T.A.Ş.
Genel Md.

T.Süt
Endüstrisi
Kurumu
Genel Md.

Atatürk
Orman
Çiftliği
Genel Md.

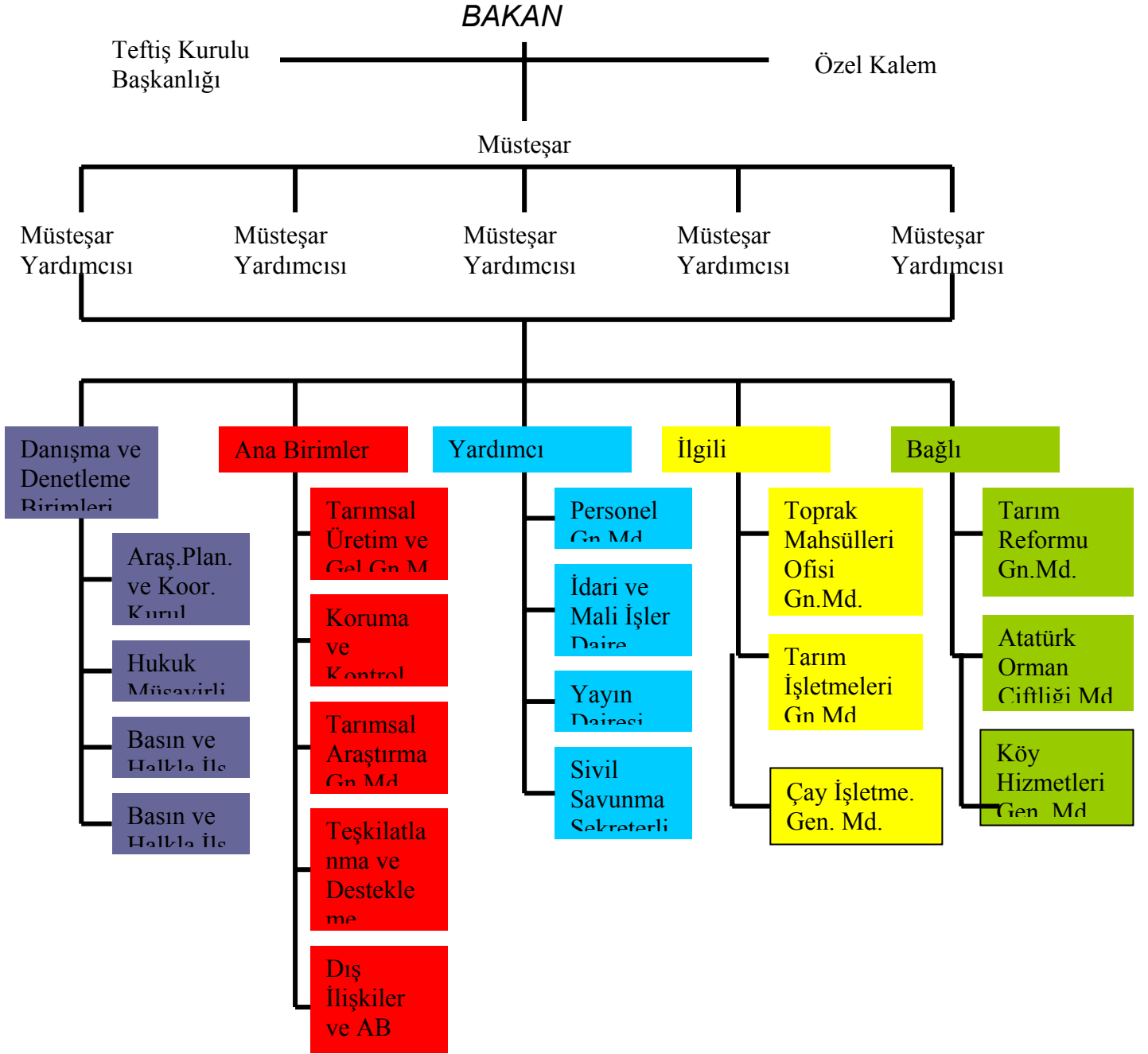
1983/ 183 sayılı KHK'ye göre Tarım Orman ve Köyİşleri Bakanlığı Teşkilat Yapısı
BAKAN

Müsteşar

Müsteşar Yardımcıları (5Adet)

1991 yılı 441 sayılı KHK ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Organizasyon Yapısı

Kaynaklar

Anonim, 1990. Planlı Dönemde Rakamlarla Türkiye Tarım Sektörü, TZOB Yayınları, Yayın No:166, Ankara.

Anonim, 2003. Rakamlarla ve Tablolarla Dünden Bugüne Türk Tarımı, TZOB Yayınları, Ankara

Demirci, R., Özçelik, A., 1990. Tarım Tarihi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No:1186, Ankara.

DİE, 2001. Traımsal Göstergeler 1923-1998, Ankara.

DİE, 2003. Traım İstatistikleri Özeti, Ankara.

Dinler, Z., 1996. Tarım Ekonomisi IV. Basım, Ekin Yayınları, Bursa.

DPT, Çeşitli Yıllar. Beş Yıllık Kalkınma Planları, Ankara.

Gürbüz, M., 1989. Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığı'nın Tarihi Gelişimi, TODAİ Uzmanlık Tezi, Ankara.

Kuyucuklu, N., 1983. Türkiye İktisadı, Kan Yayıncılık, İstanbul.

Öz, M., 2000a. Tahrir Defterlerindeki Sayısal Veriler, Osmanlılarda Bilgi ve İstatistik, DİE Yayınları, Ankara.

Öz, M., 2000b. Osmanlıda Klasik Dönemde Tarım, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt:3, Ankara.

Tokgöz, E., 1995. Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi, Hacettepe Üniversitesi İİBF Yayınları, Yayın No:16, Ankara.

Tufan, A., 1997, Türkiye Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No:1487, Ankara.

Yeni, R., Dölekoğlu, C.Ö., 2003. Traımsal Destekleme Politikasında Süreçler ve Üretici Transferleri, TEAE Yayınları, Yayın no:98, Ankara.

Yücel, İ.H., 1997. Bilim ve Teknoloji Politikaları ve 21. Yüzyılın Toplumu, DPT Yayınları, Ankara.

Zincirci, Ö., 1994. Türkiye’de Tarım Teşkilatının Tarihçesi, Ankara.

www.tarimkredi.org.tr

www.zerbank.com.tr

www.tagem.gov.tr

www.tmo.gov.tr